

Kovács Jenő dr. vitéz
szüsz.

I.cső.ker. Gödöllői szárnypk.

1942.03.31.
/1935.évf./

Szül.: Abaujszéplak/ABAUJ-TORNA VM/

1942.03.31. 1911.05.25. 1939.01.01. 1935.

F.: Márkus Judit Mária Erzsébet /1943. Szombathely/
SzÜ.hadifogság, Kazincbarcika

+ Szombathely, 2002.09.04.

Gy.: Judit, Jenő

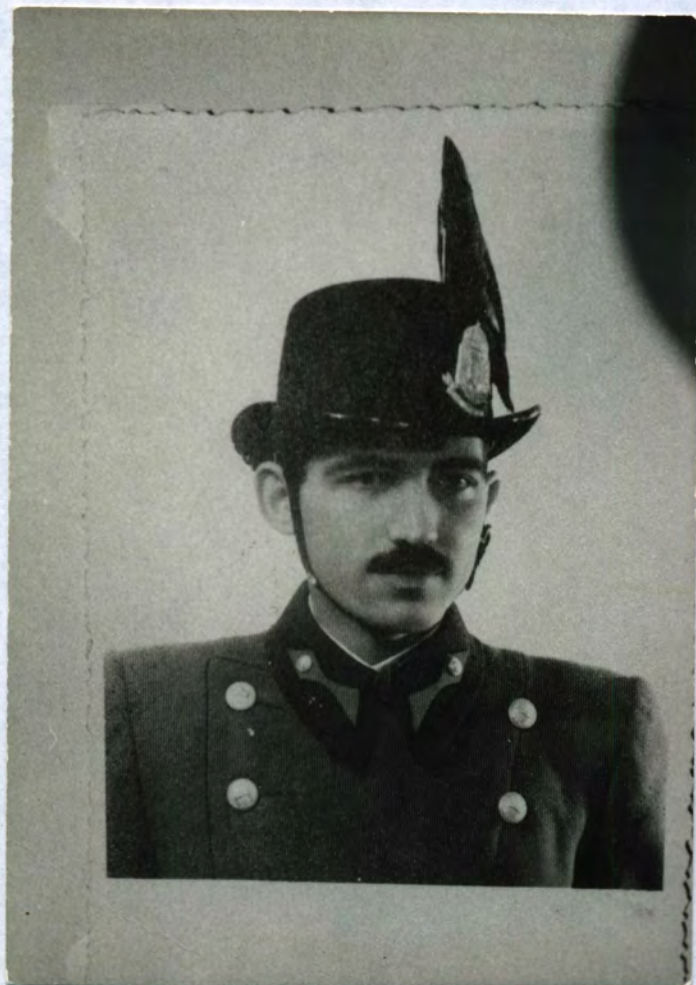
Legf.Biróság háborus büntett alól felm

UZMÁNY

A.: TAMÁS AMÁLIA

*Kovács Jenő II
1911.05.25.
1942.03.31.*

Nyugdíjfolyósítási Igazgatóság
BUDAPEST

2001/I/2

2000.XII.26-án kiadott 267/2000 sz. Kormányrendelet 1 és 2 § alapján kérem a szabadságvesztést elszenvedetteknek járó jutásban részesíteni szíveskedjenek.

Alulírott Dr Kovács Jenő, szül. Abaszéplak 1911.V.25. Anyja neve: Tamási Amális, Szombathely, Szabó Miklós u. 15 sz. alatti lakos, magyar állampolgár, nyugdíjfolyósítási törzsszám: 144-17636-3.

A Rendelet 2 § /3/ bekezdésben felsorolt kizáró okok hatálya alá nem esem.

1974-ben megállapított nyugdíjamat az 1990-es évek kárpótlási törvényei alapján rendezték 1994.IV.18-tól, miután a Legfelsőbb Bíróság ötös tanácsa megsemmisítette háborús büntett címén 1954-ben hozott törvénysértő ítéleteimet, /Szám: BIV 3130/1993/3./

Az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatal 1994.VI.14-i Határozata az alábbiak szerint részletezte fogvatartásom részidejét.

1945.II.12 - 1950. XII. 6. között szovjet szervek által kényszermunkára hurcolták. /2124 nap/.

Politikai okból elszenvedett szabadságvesztés: a Legfelsőbb Bíróság B IV. 001549/1993/14. 6 év 6 hónap szabadságvesztésre ítélte politikai okból jogtalanul. /1950.XII. 7- 1956.X.27./ /2152 nap/.

Politikai okból elszenvedett szabadságvesztés /1957.III.2- 1957.XI.11./ /255 nap/

Törvénysértő és jogtalan szabadságelvonásban töltött idő összesen: 4531 nap, azaz 152 hónap.

Szabadulásom után /1957.XI.11./ 1990.IX.6-án A Fővárosi
Bíróság 7.B.1285/1990/3.szám alatt kiadta " A hátrányos jog-
következmények alól való mentesítés igazolását."

A beadványhoz mellékelem.

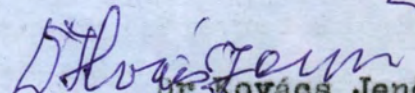
1994.IV.18-án pedig a Legfelsőbb Bíróság ötös Tanácsa
ítéletemet megsemmisítette bűncselekmény hiányában.

Ezen ítélet alapján lettem jogosult a kárpótlásra.

A fentiek alapján kérem a Nyugdíjfolyósítási Igazgatóságot,
hogy reám vonatkozólag alkalmazza a 267/2000.sz. Kormány-
rendeletet.

Szombathely, 2001.jan.24.

Tisztelettel

Dr. Kovács Jenő,
Szombathely,
Szabó M.u.15.

2001. FEB. 13.

NYUGDÍJFOLYÓSÍTÓ IGAZGATÓSÁG

Budapest, XIII., Váci út 73.

Postacím: Budapest 1820

Telefon: 350-0155, 350-2355, 350-2755

Nyugdíjfolyósítási törzsszám:

144 - 17636 - 3

Budapest,

Ügyintéző: Mayer Istvánné

Név: Dr. Kovács Jenő

Szül. Adat: 1911.05.25.

Anyja neve: Tamási Amália

TAJ: 000 505 653

Lakcím: 9700 Szombathely

Búzavirág u. 21.

Sz. Kovács Jenő
1911.05.25.
146

HATÁROZAT
eljárás felfüggesztéséről

A Nyugdíjfolyósító Igazgatóság a 267/2000.(XII.26.) Korm. rendelet alapján, az egyes, tartós szabadságelvonást elszenvedettek részére járó juttatás megállapítása iránt benyújtott kérelem elbírálását az 1997. évi LXXXI. törvény 64.§-ának (10) bekezdésében foglaltak alapján felfüggeszti.

Ez ellen a határozat ellen annak kézhezvételét követő 15 napon belül fellebbezéssel lehet élni. A fellebbezést a fenti törzsszámra hivatkozással, a Nyugdíjfolyósító Igazgatóság Igazgatójához címezve (1820 Budapest) két példányban kell benyújtani.

INDOKOLÁS

Dr. Kovács Jenő 2001.01.26-án a 267/2000.(XII.26.) Korm. rendelet alapján az egyes tartós időtartamú szabadságelvonást elszenvedettek részére járó juttatás iránti igényt terjesztett elő a Nyugdíjfolyósító Igazgatóságnál.

Mivel nem csatolta be az igény elbírálásához feltétlenül szükséges jogerős személyi kárpótlási határozatot és a semmisségről szóló bírói igazolás eredeti példányát, ezért kérjük, hogy a hiányzó irat beszerzése, illetve a fenti törzsszámra hivatkozással történő megküldése iránt 30 napon belül szíveskedjen intézkedni.

A határidő eredménytelen eltelte esetén az eljárást kénytelenek leszünk megszüntetni, és az ezt követően beérkező iratot új igénynek kell tekintenünk.

Tértivevényes!

Melléklet:

NYUGDÍJFOLYÓSÍTÓ IGAZGATÓSÁG

NYUGDÍJFOLYÓSÍTÓ IGAZGATÓSÁG

Postaőr **ISTVÁNNÉ**

1820

280.

Hovány Piroska
főelőadó-revizor

(760-003.)

3/2001 II.17.

Nyugdíjfolyósító Igazgatóság

BUDAPEST

1820

Ügyintéző: Mayer Istvánné

TAJ: 000505653

Ny. törzsszám: 144-17636-3

2001 február 16-án érkezett fenti jelzésű felszólító levelükre megküldöm a kért iratokat.

- 1./ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának 1994.IV.18-án kelt ítéletét,
- 2./ A Kárpótlási Hivatal 1994. június 14-i Határozatát.

Szombathely, 2001.február 17.

Tisztelettel:

Dr Kovács Jenő
Szombathely,
Szabó M.u.15.

SORSKÉRDÉSEK

Erdély, 1940. szeptember, október...

A Honismeret 2000. évi 1. számában Fehér Zoltán Jászfi János tartalékos hadnagy naplóját ismerteti. Jászfi hadnagy 1940-ben az Erdély bevonulásakor a 105. hadtáp zászlóaljnál szolgált, mint szakaszparancsnok. Működési területük Kolozsvár, Marosvásárhelytől keletre Hargita vidéke volt, hosszabb ideig Erdőszentgyörgy.

Feltámadtak bennem az akkori idők emlékei, mert én napra pontosan ugyanabban az időben a 106. hadtáp zászlóaljnál szolgáltam. Beosztásunk különbözött, mert én táborig csendőr szakaszparancsnok voltam. A mi zászlóaljunk 1940. július 3. és szeptember 5. között alakult meg Kisújszálláson. A két hónapi kiképzés után szeptember 5-én, a kisújszállási állomáson rakodtunk be és indultunk Erdély felé. Érmihályfalvánál léptük át az akkori román határt. Az első éjjelt Székelyhídon töltöttük a házakhoz beszállásolva.

Zászlóaljunk négy századból és egy táborig csendőrszakaszból állt. Létszámunk kb. 800 fő. A parancsnok Nemesmonostori Jenő csendőrnagy volt. Helyettese Porpáczy Jenő csendőrnagy. Minden század parancsnoka csendőr főhadnagy volt.

Szakaszom részben tényleges, részben nyugdíjas csendőrökből állt. Létszám 40 fő. Helyettesem Bertók Pál alhadnagy volt, a debreceni kerülettől. Azért említem ezt, mert a sors szeszélye folytán 1944–1945 telén Bertók alhadnaggal a budai harcokban találkoztam. Sajnos, a Hadtörténeti Múzeumnál az egyik bomba halálát okozta. Az Úri utcában, a Belügyminisztérium egyik belső udvarában temették el negyedmagával. Ma is fájdalommal gondolok derék bajtársamra.

A zászlóalj katonái Kisújszállás és környékének lakói közül kerültek ki, az idősebb, katonaviselt emberekből. A szakaszparancsnokok szintén idősebb, tartalékos tisztek voltak. A zászlóalj feladata a harci területen és mögötte, utak, hidak, víztornyok, élelmiszer és lőszerraktárak, egyszerűen hasonló műtárgyak őrzése volt. Szeptember 6-án Székelyhídról vonaton utaztunk Nagyváradra, ahol kirakodtunk. Közben Bors határállomáson pihenőt tartottunk és megnéztük a román betonerődöket.

Nekem és a századparancsnokoknak hátsólovunk volt, a zászlóaljparancsnoknak pedig autója. Nagyváradon keresztül lóháton vonultam. A Pece patak partján épült 1914-ben az Országos Központi Csendőriskola, ott helyezkedtem el a szakaszommal. Az iskola kétemeletes épületekből áll, építészetileg is gyönyörködni lehet benne. A termek szalmával voltak terítve, valószínű már honvédek is aludtak ott. Az épületek 1918-ig kiképzési célokat szolgáltak és most 1940-ben ismét idekerültünk.

Alighogy elhelyezkedtünk, parancsot kaptunk szolgálatra. A kormányzó úr vonatát kellett éjjel biztosítani Nagyvárad környékén.

Hogy hol is lehetünk és pontosan hány órakor, arra már nem emlékszem, csak azt tudom, hogy szakaszommal Váradolaszi és Váradvelence környékén voltunk. Tőlünk messzebb puska- lövéseket is hallottunk, de becsapódást nem. A vonat áthaladásánál rendkívüli csemény nem történt. A kormányzó úr vonata pedig 5 órára beérkezett Kolozsvárra. Később az újságokból és a képes mellékletekből ismertük meg a történelmi bevonulást.

Nagyvárad és Kolozsvár között a századokat kihelyezték műtárgyak őrzésére, de hogy pontosan hová, azt csak az első századról tudom, az ő állomáshelyük Kolozsvár volt. Szakaszommal az iskolában maradtam, annak őrzéséről (biztosításáról) mi gondoskodtunk. Ahogy a szabadidőnk engedte, Nagyvárad szépségében is gyönyörködtünk.

Én a zászlóaljparancsnok közvetlen alárendeltje voltam és a napi tennivalókat saját feladatomon kívül tőle kaptam. Szeptember 15-én vagy 16-án azt a parancsot kaptam, hogy menjek

*Kisújszállás. Indulás Erdélybe.
1940. 09. 5.*

*Ronnán erőd Borsnál.
1940. 09. 6.*

Kolozsvárra, keressem meg az 1. századot és vigyem el nekik a zsoldot. Pontos címet nem tudtak mondani. Három óra lehetett délután, amikor megérkeztem a városba és egyenesen a Mátyás-szoborhoz és a Szent Mihály templomhoz mentem. A templom és a szobor körül (négyzetben) folyt a korzózás, ide-oda mentek az emberek, örültek, beszélgettek, és hírek után érdeklődtek. Ugyanezt tettem én is. Minden egyenruhás embertől megkérdeztem, hogy nem láttak-e tábori csendőröket. Legalább egy óra hosszat tartott az én ide-odajárásom, míg valakitől megtudtam, hogy a pályaudvaron láttak. A pályaudvar parancsnokságot telefonon megkerestem és ott az ügyeletést megkértem, derítsék fel pontos helyüket és a parancsnokukat kérem a telefonhoz. Az idő telt-múlt, de végül eredménnyel végződött. Homoki főhadnagy jött a telefonhoz. Kértem, hogy jöjjön be a városba és a templom mögött lévő Elit kávéházban várom. Egy jó félóra múlva Laci megérkezett. A hivatalos dolgok elintézése után az egyik asztalnál megvacsoráztunk és sokat beszélgettünk. Homoki Lacit azután nem láttam, annyit tudok róla, hogy az 1990-es években Budapesten halt meg.

Előzőleg a tér egyik sarkán lévő női fodrászüzletből telefonáltam. Mikor beléptem, minden fodrász nő abbahagyta a munkát és a sapkámon lévő kis tollforgót simogatták. Minden szálát elvitték volna, ha hagyom. Az üzletből kilépve, egy fának támaszkodva láttam egy idősebb székelly embert (ruházatáról megítélve). Mikor meglátott, hozzám lépett és közölte, hogy 1920 előtt magyar csendőr volt, de odahaza maradt. Emlékein kívül szolgálati tárgyaiból is sokat megőrzött. Kigombolta nagykabátját, nyakában láttam a járőrtáskát, járőrvezetői jelvényét és kiténtéseit a mellén. Úgy emlékszem mindkettőnknek potyogtak a könnyei. Azt mondta, hogy tovább akar szolgálni a magyar csendőrségnél. Megsajnáltam, de nem mondtam meg neki, hogy közben olyan rendeletet hoztak, hogy a régi csendőrök közül nem vesznek át senkit. Megmutattam neki a kolozsvári Kerületi Parancsnokságot, hogy ott jelentkezzen. Rendfokozat nélküli egyenruhát kapott és akkor ideiglenesen a gazdasági hivatalban foglalkoztaták.

Gondolataim most bejárják az egész földet. Tisztársaim valóban szerte a világban alusszák örök álmukat. Komáromi Laci Németországban, Uzoni Jenő Debrecenben, Horváth Árpád az Egyesült Államokban, Tompa Miklós Angliában, Nemesmonostori Jenő Németországban, Porpáczy Jenő pedig Salzburgban. Róluk el lehet mondani valóban, hogy kit erre, kit arra kergettek a szelek. Közülük csak én élek, talán azért, hogy a leírtakat, mint történelmet elmondhassam.

Október 6-án délelőtt a kolozsvári Kerületi Parancsnokságtól kaptam a következő parancsot: „Itt van egy kölni Ford teherautó, vigyen magával 12 csendőrt és induljon el Csucsára. A kormányzó úr 7-én a székellyföldre utazik. A főhadnagy úr feladata lesz Bánffyhunad és Királyhágó között a vasútvonal védelme. Biztosító erőkről mi gondoskodunk és mindenkit úgy

Nagyvárad, csendőriskola
1940. 09.

Körösfő 1940. 10. 6.

indítunk útba, hogy 6-án 18 és 19 óra között megérkezzenek a kijelölt helyre. Annyi embert küldünk, hogy 500 méterenként jusson egy 2 fős járőr. Az emberek zöme csendőrökből fog állni, de sok katona is lesz köztük. Esetleges további parancsokat Csucsán fog kapni.”

A parancsot teljesíteni kell és ebéd után elindultunk. Bánffyhunyadon már találkoztam egy-két katonával és a helyi őrszel, akik mindenről értesítve voltak. Útközben Körösfőn megálltunk, mert kézimunkákból út menti kiállítást láttunk. Több dolgot vásároltam. Egy meggy-piros faragott doboz és egy piros fonallal hímzett fejpárna ma is megvan. Amint abban az időben történt, a helyi lakosság rögtön körülvett bennünket és főleg legényeim és a helybeli népviseletbe öltözött leányzók egymásra találtak.

Talán két óra volt, hogy Csucsára megérkeztünk, beszállásoltuk magunkat a helyi őrsparancsnok segítségével. Csucsára és környékére is érkeztek már biztosító járőrök. Csucsán állomásozott a határvadászok portyázó századának egy őrsze is.

Az útvonal ellenőrzését sötétedés után kezdtem meg. A kölni Forddal a Királyhágóig mentünk. A Királyhágó már jóval magasabban van a Körös medre felett. Onnan sem lelátni, sem lekiabálni nem lehetett. Lent a völgyben egy tiszthelyettest bíztam meg, hogy az őrk felállítását ellenőrizze. Ahogy az útvonal alacsonyodott és mindig közelebb ért a vasútvonalhoz, az autó reflektorát úgy fordítottuk, hogy megvilágítsa a terepet, vagy legalábbis arrafelé adjon fényt és az autóból lekiabáltunk, hogy járőr, járőr! Ez kb. 500 méterenként történt és így a legtöbb helyen sikerült az összeköttetést felvenni. Amikor már a szintkülönbség elfogyott köztünk, akkor távoli beszélgetéssel mind jobb volt az összeköttetés a járőrrel. Csucsától Bánffyhunyadig ez már könnyű volt, mert egy szinten párhuzamosan haladt az út és a vasút.

Emlékezetem szerint este 11 óra lehetett, amikor visszaérkeztem Csucsára. A csucsai állomásfőnök Gömbös Ferenc MÁV főtiszt volt, akit Szombathelyről ismertem. Az ő irodájában beszélgettünk és vártuk a vonat érkezését. A pontos idejét már nem tudom, csak azt, hogy reggel 4 és 5 óra között már Kolozsváron volt. A kormányzó úr vonata lefüggönyözött ablakkal állt az állomásépület előtt. A vasutasok kiegészítették a mozdony vízkészletét és a vonat kiindult az állomásról. Mikor Bánffyhunyadról visszajelezték az állomás elhagyását én is megkönnyebbültem.

A visszautazásig természetesen Csucsán maradtunk, a biztosító őrk pedig azt a parancsot kapták, hogy 8-án, a vonat érkezése előtt ugyanazokra a helyekre menjek ki a vasúthoz 10 órára. Amikor delet harangoztak, megérkezett a kormányzói vonat a csucsai állomásra. Csendőreink közül hatan vagy nyolcan körülvették a vonatot, de úgy, hogy senki ne lássa őket. Gömbös Ferenc és én a vagonnal szemben álltunk, és amikor a kormányzó úr kinézett az ablakon mindketten tisztelegtünk. Közben hallottuk, hogy az állomás előtt lévő úton a por-

tyázó század katonái gyakorlatról éppen bevonultak és anélkül, hogy tudták volna, hogy ki van az állomáson énekelték: „Horthy Miklós katonája vagyok!” A vízvétel után a mozdony megindult Nagyvárad felé és egy óra körül Jádremeténél elhagyta a mi területünket.

A járőrök a kapott parancs szerint bevonultak állomáshelyeikre, mi pedig visszaindultunk teherautóval Kolozsvárra. Részünkről rendben zajlott le a biztosítás, de a lakosság közül többen mondták Csucsán, hogy a távoli erdőben hallottak puskalövéseket éjjel.

9-én Kolozsváron keltünk fel. Dél előtt jelentést tettem a Kerületi Parancsnokságon és a lakásomra mentem. Egy szép szobát kaptam lakásul, amelyben azelőtt egy román katonatiszt lakott. Sok fényképet láttam elszórva a szobában, közülük hármat vagy négyet magamhoz vettem (talán kettő ma is megvan), ezek román katonák tüzérségi kiképzését ábrázolják. Ahogy Fehér Zoltán cikkében említette: „1940. október 11. (péntek) 14 óra Soltz főhadnagy újságolja, hogy a tényleges csendőrtisztek és altisztek hazamennek állomáshelyeikre.” Nos, én is pontosan ezen a napon kaptam meg, hogy vonuljak be Szombathelyre, a szolgálati helyemre. Fehér Zoltán ugyanezen napi bejegyzésében az is áll, hogy a román hadsereg által visszahagyott lovak „szánalmas állapotban vannak”. Amikor Csucsáról jöttünk vissza, lovas szekér után a saroglyához kötvé láttunk lovakat, amelyek alig tudták húzni lábaikat. A szekéren ülő gazdájuk Szászfenesen kaptak vissza a loátvevő bizottságtól. Szászfenes Kolozsvár közelében fekvő település. Megnéztük mi is van ott. Hét vagy nyolc hosszú istállót találtunk, amelyekben akkor 100-110 ló volt bezsúfolva. Romániából idehozták azokat a lovakat, helyesebben azon lovak helyett ezeket a gebéket, amelyeket a határszerződés szerint a románoknak el sem lett volna szabad vinni. Észak-Erdélyből több tízezer ló (a javából) vittük magunkkal. Ezek visszahozását a határközi olasz-német bizottság elrendelte. De helyettük olyan lovakat hoztak, hogy az istállókban naponta 8-10 megdőglött közülük. Szomorú látvánnyal búcsúztunk Szászfenesről.

Hát így zajlott le az én hadtápszolgálatom. De még akadt egy probléma. Még Kisújszálláson, talán augusztus hónapban mentünk haza a szállásunkra, és útközben egy kölyökkutyával találkoztunk, amely az utcán barangolt és követett minket. Elhatároztuk, hogy ezt a kutyát magunkhoz vesszük. Így is történt. Az én szakaszom nevelte és az udvaron lévő tábori konyháról annyit kapott, amennyit meg tudott enni. Szeptember elején magunkkal vittük Erdélybe, és végül Kolozsváron állapodtunk meg. Mindenki szerette a kutyát, de volt egy nagy hibája, hogy elcsavargott és ahol talált ennivalót, azt megette. A legénység azt mondta, a kutyát a főhadnagy úré. Ha kell neki, vigye magával. El is hoztam.

A vasúton poggyász szállítmányként feladtam, mivel az iratokat nem tudtam elküldeni, az érkezési címre a vasutasok hozzácsatolták a szállító ládához. Mivel a vonat a Pápa után lévő Külsővát állomáson is megállt, táviratoztam öcsémnek, hogy ekkor és ekkor menjen ki a pesti vonathoz, amelyiken én egy kutyát küldök és vigye haza. Így is történt. A vonatablakon keresztül beszéltem öcsémrel, és egy kutyával több lett Mersevát. Vagy két évig meg is volt, édesanyám, ha este ment a faluba magával vitte biztonságnak. De a faluban is folytatta a kóborlását és két év után valaki agyonütötte. Nagy természeténél fogva, addig uralkodott a mersei kutyák között.

Miután a kutyaugyi is elintéződött, vonatomban a hosszú utazás után 13-án hajnalban megérkezett Szombathelyre, ahol még aznap jelentkeztem a Kerületi Parancsnokságon és megkezdődött az őrsparancsnokképző iskolán a szolgálatom.

Kovács Jenő

Kisújszállás
1940. 0

Kolozsváron
tudtuk meg,
Mátyás
(négyes
után én
nem lá
valakit
megke
kat ké
nagy j
házb
egyik
annyit

Előz
fodrász
elvitték
székely
előtt ma
megörz
kitünt
hogy to
neki, h
kit. Meg
kozat n
ták.

Gond
örök ál
Egyesül
Porpác
gettek a
hassam.

Októb
csot: „Itt
kormány
rályhágó

utolsó gödöllői Szárnyparancsnok, akivel a Szovjetunióban hadifogság-
ben éveket együtt tööltöttünk, majd a kazincbarcikai kényszermunkatábor-
ban is együtt voltunk. Műtén többen szabadultunk, Jenő barátomat a
magyar kommunista bíróság mint "háborus bűnöst" újra börtönbe zá-
rta hamis vádak alapján. Ezt ki is téltötte, majd ez Antali kormány
alatt, mint jogtalan bűntétést ezt eltörölték.

Elhunyt 2002 okt. 4.-én Szombathelyen 91 éves korában.
Jenő igazi jó magyar volt és kiváló csendőrtiszt.

a HADAK UTJÁN majd találkozzunk!
Nyugodj békében!

Dr. vitéz Kovács Jenő
szkvt. m.kir. csendőrszázados

Mély fájdalommal, de Isten akaratában megnyugodva tudatjuk, hogy

vitéz Dr Kovács Jenő
a Gázmű nyugdíjasa,
volt magyar királyi csendőrszázados

életének 92., boldog házasságának 60. évében 2002. október 4-én sok küzdelemmel és megpróbáltatással
teli, de utolsó percig tevékeny élet után visszaadta nemes lelkét a Teremtőnek.

Drága halottunkat 2002. október 11-én, pénteken 13.30 órakor
a Jáki úti temetőben helyezük örök nyugalomra. Lelki üdvéért az engesztelő szentmise
a temetés napján 8.30 órakor lesz a szombathelyi Székesegyház Madonna-kápolnájában.

Végtelen szeretetünk a síron túl is elkísér.

Gyászolják:

Felesége: Judit

Gyermekei: Judit, Jenő

Testvére: József

Veje: István, Menye: Mónika

Unokái: Judit, István, Tamás, Ádám, Gábor, Gabi, Zsolt,
Botond, Tímea

Unokaveje: Dániel, Unokamenye: Krisztina

Dédunokái: Anca, Gergő, Marci, Ági, Bazsi

„Istenem köszönjük, hogy a miénk volt,
S az marad: mert ki szerettei szívében tovább él,
Nem hal meg, csak távol van.”

Szent Ágoston

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG LEGFELSŐBB BÍRÓSÁGA

Bfv.X.3130/1993/3.szám

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Budapesten, az 1994. év ápr. hó 18. napján tartott nyilvános ülésén meghozta a következő

í t é l e t e t :

A háborús büntett miatt R E N K E Y A L B E R T és társai ellen folyamatban volt büntető ügyben dr KOVÁCS JENŐ V.r. terhelt által benyújtott felülvizsgálati indítvány elbírálása során a Budapesti Megyei Bíróság B.III. 0343/1953/10. számú, valamint a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága B.IV.001549/1953/14.számú ítéletét Dr. Kovács Jenő V.r. terhelt tekintetében hatályon kívül helyezi és e terheltet az ellene háborús büntett miatt emelt vád alól

f e l m e n t i .

A felülvizsgálati eljárás során felmerült 1000 (egyezer) Ft. bűnügyi költséget az állam viseli.

Az ítélet ellen fellebbezésnek, illetőleg az indítvány előterjesztője részéről újabb felülvizsgálati indítvány előterjesztésének nincs helye.

I N D O K L Á S

(kivonatosan)

A terhelt az ellene indított büntetőeljárás során, 1950.dec.6. napjától őrizetben és előzetes letartóztatásban volt, majd jogerősen kiszabott szabadságvesztését töltötte. 1956.okt.28-tól 1957.márc.2-ig szabadlábban volt. 1957.márc.2-án büntetését ismét foganatba vették; majd 1957.nov. 11-én büntetését félbeszakították. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa ezt követően, az 1958.feb.4-én kelt 0051/1/1958.számú elhatározásával a terhelttel szemben kiszabott börtönbüntetés tartalmát kegyelemből 6 év 6 hónapra mérsékelte. Az így mérsékelt tartalmú büntetést - a terhelt által kiállított szabadságelvonással - kitöltöttnek tekintették.

A fenti jogerős ítéletek ellen dr.Kovács Jenő V.r. terhelt nyújtotta be felülvizsgálati indítványt. Az indítványban kifejtettek szerint nem követte el a terhére rótt háborús büntettet. Bűnösségének megállapítása így törvényt sértő.

A legfőbb ügyész Bf. 684/1994.számú átiratban és képviselője a nyilvános ülésen a felülvizsgálati indítványt alaposnak tartva, azt támogatta.

Indítványozta a megtámadott ítéleteknek a terhelt tekintetében történő hatályon kívül helyezését és a terhelteknek az ellene háborús bűntett miatt emelt vád alól bűncselekmény hiányában felmentését.

A jogerős bírósági határozatokban kifejtett előbbi álláspont és jogi érvelés a kollektív bűnösség elvét tükrözi. Figyelmen kívül hagyja azt a mind a vád tárgyává tett cselekmény megvalósítása, mind pedig az elbírálása idején is érvényes alapvető büntetőjogi alapelvet, hogy alanyi bűnösség hiányában az elkövető büntetőjogi felelősséget megállapítani nem lehet.

Ezen alapvető elvi figyelmen kívül hagyása következtében az ügyben eljáró bíróságok nem vizsgálták a terhelt konkrét elkövetői tevékenységét, magatartását, a terhelt beosztottainak tevékenységét, azt, hogy e magatartások eredményeként sor került-e ténylegesen emberek törvénytelen kivégzésére, vagy megkínzására. A terhelt és beosztottainak magatartása okozati összefüggésben állt-e ilyen eredménnyel.

Csupán általánosságokban mozgó ténymegállapítások alapján, az elkövető konkrét tevékenységének és annak eredménye vizsgálatának hiányában az elköveté büntetőjogi felelőssége nem állapítható meg. Ugyancsak nem kerülhet sor az elkövető bűnösségének megállapítására abban az esetben, ha a törvény szerint büntetni rendelt káros eredmény az elkövetőtől függetlenül más személyek törvénytelen, jogellenes magatartása folytán következett be.

A jogerősen megállapított ítéleti tényállásból kitűnően, kétségtelen tény, hogy a terhelt a vádbeli időben Újvidéken, mint csendőr szárnyparancsnok teljesített szolgálatot.

Egyetlen adat sem merült fel e körben arra, hogy a terhelt e tevékenysége során a reá vonatkozó rendelkezéseket megszegte volna, beosztottai az üldözöttekkel kegyetlenkedtek volna. Arra sem merült fel egyetlen tény, körülmény sem, hogy tevékenysége során, annak eredményeként az üldözöttek közül valakit kivégeztek, vagy megkínzottak.

Ilyen körülmények között, ilyen adatok mellett pedig a fentebb kifejtettek tekintettel, törvényt sértettek az ügyben eljáró bíróságok akkor, amikor dr. Kovács Jenő V.r. terhelt büntetőjogi felelősséget a terhére rótt emberek törvénytelen kivégzésének és megkínzásának részeseként elkövetett háborús bűntettben megállapították.

Dr. Kovács Jenő V.r. terhelt bűnösségének megállapítására a büntető anyagi jog szabályainak megsértésével került sor.

Ezért a Legfelsőbb Bíróság a Budapesti Megyei Bíróság B.III.0343/1953/10. számú, illetve a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága B.IV.001549/1953/14. számú ítéleteit a Be. 291.§-a /1/ bekezdésének a/ pontja alapján a rendelkező részben írtak szerint hatályon kívül helyezte és a Be.291. §-ának /3/ bekezdése alapján maga hozott a törvénynek megfelelő határozatot.

Dr. Kovács Jenő V.r. terheltet az ellene háborús bűntett miatt emelt vád alól a Be. 214.§-a /3/ bekezdésének a/ pontja alapján - bűncselekmény hiányában - felmentette.

Budapest, 1994.ápr.18.-án Dr. Julis Mihály s.k. a tanács elnöke,
alíráások: a tanács tagjai. A kiadmány hitelél: bírósági tisztviselő s.k.

C.H.

A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága.

Zoltán Korossy

Kovács Jenő
csendősors

From: Mentette: a Windows Internet Explorer 7

Sent: 2009. augusztus 13. 5:09

Subject: BÉKÉS MÁRTON: A KOVÁCS-DOSSZIÉ ELÉ - GONDOLATOK EGY CSENDŐRSORS TÖREDÉKEI FELETT

BÉKÉS MÁRTON

A KOVÁCS-DOSSZIÉ ELÉ

GONDOLATOK EGY CSENDŐRSORS TÖREDÉKEI FELETT

Dr. vitéz Kovács Jenő emlékének

BEVEZETÉS

"Ú

 "Újvidék": fogalom, szidalom, példa, szégyen, bosszú. Nehéz róla - tárgyilagosan - beszélni, főképpen azért, mert a probléma a nemzeti, történelmi "kibeszélés" tárgya helyett a rámutogatás eszköze, a Horthy-korszak egyfajta cégére lett; a "jugoszláv" identitásnak pedig úgy lett szerves része, mint a magyar brutalitást jelképező jelenség, és az erre adandó bosszú legitimációjára adott lehetőség. Az újvidéki atrocitás szűkebben a M. Kir. Csendőrség meg- és elítélésének központi eleméül is szolgál(t). Mindezeket azzal a tudattal írjuk le, vagy inkább jegyezzük meg, hogy a Horthy-rendszerben a Kállay-kormány alatt kivizsgált ügyben felelősségre vont "megtévelyedett, gyáva bűnözők" (Kállay Miklós) a magyar - katonai és polgári - becsületen fájdalmas és letörölhetetlen foltot ejtettek.

-----Az újvidéki ügy 1945 utáni perújrafelvétele - amely az 1943-44-ben lezajlott per anyagaiból merítette a vádak és bizonyítékok egy részét - a legszigorúbban *nem* elválasztható a csendőrség és egyes tagjai megérdemelt, vagy éppen jogtalan háború utáni felelősségre vonásától. Ahogyan az általunk korántsem makulátlannak tartott "koalíciós idők" (1945-1948) hossza a szovjet árnyékban észrevétlenül (?) tevékenykedő Rákosi akaratától függött, aki viszont Sztálintól kapta utasításait, úgy az akkori népbírói gyakorlat, nem is beszélve az 1948-49-es fordulat utáni ítélkezési processzusról, sok esetben nem az igazságszolgáltatás jegyében, hanem a politika árnyékában folyt. Ez az a mozzanat, amely megakadályozta, hogy az újvidéki ügyben csak a valódi felelősöket ítéljék el tárgyilagossá, jogszerű és szükséges módon; mert való igaz, hogy számos, a Horthy-korban is meghozott ítélettel egyező bírósági végzés született Újvidék-ügyben a háború után, de a régi jakobinus tétel szerinti "igazság"-szolgáltatás - mely szerint inkább vesszen az ártatlan (is), csak ne meneküljön a bűnös - sok olyan személyt is "bedarált", akinek semmi köze nem volt a razziához, vagy csak igen minimális, az elkövetett atrocitásokhoz pedig végképp nem.

-----Magyarország teljes - totális értelemben vett - szovjetizálása a Rákosi-Gerő-Farkas-Révai hatalmi monolit idején következett be, de szerintünk már 1945 után is mutatkoztak olyan jelek a "népi demokrácia" testén, amelyeket a reálisan vélekedők (Sulyok Dezső, Pfeiffer Zoltán, Kodolányi János, Kovács Imre, Slachta Margit, Mindszenty) már akkor, és ott is kommunista hullafoltokként azonosítottak. A moszkovita klikk olyan súlyos repressziót valósított meg a társadalom felett, amely a magyar történelemben példátlanul

álló hatalmi mechanizmust modellez, talán csak Ceausescu-éhoz, a sztálinizmushoz, Pol Pot rendszeréhez vagy a mai észak-koreaiéhoz hasonlítható. A Rákosi-korszak gyakorlata abban állott, hogy legsötétebb periódusában (1949-50 és 1953 közepe között) tulajdonképpen az egész társadalmat állami úton tartotta kollektív félelemben és helyezte nyomás alá, mind gazdasági-politikai, mind pedig mentális értelemben egy alacsony, igénytelen színvonalra fojtva le azt. A korszak ítélkezési metódusa szintén ezt szolgálta, mert a jogtalanságot emelte törvényerőre, és a bírósági gyakorlatot teljesen a gazdasági voluntarizmus és a politika repressziós szándéka alá rendelte. Ez a típusú "jog"-gyakorlat az '50-es évek magyarországi vörös-terrorjának egyik leghatékonyabb eszközeként működött, s az idegen megszálló hatalom által fenntartott kollaboráns vezetés használta arra, hogy a társadalmat a jakobinus repertoár egész skáláját mozgósítva totálisan átalakítsa. Hiszen *"minden bírósági ügy az osztályharc egyik epizódja"* - írta Visinszkij.

----A fentebbiek fényében érthető meg igazán, hogy a népbíráskodás 1945-től kezdődően már megmutatkozó diszfunkciósága és pártbíráskodás-jellege az 1948-49-es "fordulat évén" át hogyan vezethetett egy évtized alatt a Rákosi-rendszer ítélkezési gyakorlatához, amelynek segítségével aztán végleg megvalósult *"a közvetlen erőszakra támaszkodó [proletár]hatalom"* (Lenin). Mindebben meghatározó szakaszt jelentett a volt csendőrség tagjaival való leszámolás is, amelyben rendkívül hangsúlyosan szerepelt az Újvidék-dosszié.

----Itt közölt dokumentum-válogatásunk történettudományi értéke kettős. Egyrészt az adja, hogy (1.) az eléggé feltárt újvidéki razzíát megelőző, de a közvélemény és a történeti irodalom előtt is kevésbé ismert eseményeket világítja meg, valamint (2.) az 1945 utáni ítélkezési gyakorlat átpolitizált, összerosó, jogtalan voltát demonstrálja. S mindezt úgy teszi, hogy egy csendőrsors töredékeiből próbál értelmezhető képet szerezni a magyar történelem egyik neuralgikus problémájáról, egyszersmind emléket állítva a sorsot megélőnek is.

HIDEG ÉVEK

Az 1941 áprilisában, Teleki Pál öngyilkossága után visszaszerzett délvidéki területeken a hónap közepén három csendőrkerületet állítottak föl 33 szárnyparancsnoksággal, több mint 70 szakasszal, majd' félezer csendőrrel. Az újonnan felállított szervek a szegedi V. csendőrkerület részei lettek, előbb Hertelendy Ignác (1938-1941. július), majd Sellyey Vilmos (1941. július-1942. április), később Liptay László csendőr ezredesek parancsnoksága alatt (1942. április-1944). A terület leginstabilabb pontja már ekkor is a délbácskai régió volt, ide április 13-án 400 csendőr nyomult be, a terület hatékony ellenőrzése érdekében pedig Újvidéken felállították az V/I-es nyomozóosztályt. Délvidék biztonsága érdekében hamarosan négyezer fővel kellett kiegészíteni az itt állomásozó összkarhatalom létszámát.

----A terület partizánharcra kedvező domborzati adottságai, az 1918 után betelepítettek (*dobrovoljacok*) magyarelles érzelmek, a helyi kommunisták és a nacionalista-monarchista csetnikiek aktivitása komoly problémát okozott a magyar biztonsági erőknél, s emellett a magyar kommunisták is küldtek a térségbe agitátorokat, illetve számolni kellett a balkáni német térnyerést rossz szemmel néző Szovjetunió kémeivel is. Emiatt 1942. július 12-én Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter javaslatára felállították a felügyelete alá tartozó Államvédelmi Központot, amelynek feladata a csendőrség, a rendőrség és a Vezérkari Főnökség hírszerzési és elhárító osztályának (VKF 2.) koordinálása és országos hatókörű nyomozás lefolytatása volt.

----A délvidéki problémák azonban ezzel nem szűntek meg, annál is inkább, mert számos sérelem és történelmi ballaszt terhelte a terület szerb-magyar-német együttélését. Az első világháború és a trianoni békediktátum traumája mellett különösen nagy feszültséget okozott az, hogy a magyar kormány 1941-ben megpróbálta kitelepíteni az 1918 után Belgrád által a Délvidéken földhöz juttatott telepeseket; fegyveres összetűzések már az áprilisi bevonuláskor voltak, az augusztus elsejéig működő katonai igazgatás alatt pedig erélyes fellépés történt a szerb nacionalisták és kommunisták ellen (szerb adatok szerint 1941 áprilisát követően kb. 2150-en haltak meg, a magyar adatok nagyjából 1500 halálos áldozatról beszélnek). 1941 június-júliusában különösen a Sajkás-vidéken és Újvidék körzetében érezhetően felerősödött a kommunista partizánok tevékenysége (szabotázsok, robbantások, mezőgazdasági termények elpusztítása, orvlövészek, a magyar fegyveres hatóságok megtámadása, a német lakosságú falvak nyugtalanítása). A partizánok ezzel tovább erősödő tevékenységét a magyar hatóságok a csendőrség és a határőrség alakulatok megerősítésével, illetve egy 1941 október végén felállított különbírással kívánták megállítani, amely november-december

során több halálos ítéletet is hozott. Mindez azonban nem segített, sőt egy szerb foglyok kihallgatása során nyert információk alapján nyomozást végző csendőralakulatra 1942. január 4-én egy Zsablya melletti tanyacsoporton partizánok lőttek rá, majd a több mint félszáz partizán kis híján törbe csalta a rendvédelmi erőket. A tanyacsoportok és nádasok szabdalta, erdőkkel borított mezőségen a csendőrök, a helyi rendőrség és a határvidéki alakulatok január 5-én is üldözték a partizánokat, több helyütt erős tűzharcba bocsátkozva velük. Halálos áldozatok mindkét oldalon voltak. Január 5-én a helyzet eszkalálódásától tartva Deák László ezredes (szegedi V. hadtest) vette át a parancsnokságot a terület fölött, és nagy erővel kezdték meg a térség megtisztítását a partizánoktól. Ezt követően már itt előfordultak törvénytelenések. A szegedi V. hadtest parancsnoka, Feketehalmy-Czeydner Ferenc vezérezredes arra hivatkozva, hogy a partizánok a Zsablya-Csurog-Titel térségből Újvidékre húzódtak fel, a Minisztertanácstól felhatalmazást kért és kapott, hogy tervet dolgozzon ki az ottani ellenállók felkutatására és az egész, felkeléssel fenyegető térség pacifikálására. Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök és Keresztes-Fischer hozzájárult a terv végrehajtásához, amely már az előző év nyarán-őszén megfogalmazódhatott. Feketehalmy-Czeydner Grassy József ezredest bízta meg Újvidék ellenőrzésével, aki a rendőrség és a csendőrség állományát is maga alá rendelte, Deák László ezredes pedig közvetlenül Grassy alá rendeltetett, mint a karhatalmi alakulatok felettese, végül Zöldy Márton csendőr főhadnagy - aki a kárpátjai razzizások idején már fiatalon kétes hírnevet szerzett magának - csendőrrjór-parancsnokként lett a Grassy-Deák páros segédje.

-----1942. január 21-én reggel falragaszok lepték el Újvidéket, amelyek a helyi vezetést - dr. Fernbach Péter főispánt és dr. Nagy Miklós polgármestert - is meglepték, arról tudósítva, hogy kijárási tilalmat rendeltek el, statárium lépett érvénybe, tilos a harangozás, minden intézmény bezár, kivéve az élelmiszerboltokat és éttermeket, továbbá a rádióhallgatás és a telefonálás tilos. Január 21-étől január 23-a este 9 óráig a csendőrség, a rendőrség és a katonaság felügyelte Újvidéket. A razzia, azaz a házkutatások, kihallgatások, a gyanúsaknak vélt személyek összegyűjtése és eltüntetése - akár, Korompay Gusztáv főhajónagy emberei részéről a Duna jege alá - három napon át tartott, miközben minden ellenőrzés nélkül néhány ember kezében összpontosult a hatalom Újvidéken, amely állapot lényegében mindenre lehetőséget adott számukra. S a későbbi vizsgálatok szerint ők mindezt ki is használták. Szombathelyi Ferenc már január 21-én este megparancsolta az atrocitások beszüntetését, de ahogyan az akció megszervezése, elkezdése és lefolytatása, úgy ennek figyelembe vétele is önkényesen történt - Feketehalmy-Czeydner, Grassy, Deák és Zöldy csak két nappal később állította le a razzit, amikor Szombathelyi másodszer, immár végleg megtiltotta a további hatósági intézkedést. (Az atrocitások eztán még rövid ideig mégis tovább folytak, január 25-én, Szenttamás térségében!)

-----A vezérkari főnök 1942 áprilisában Babós József hadbíró ezredes vezetésével katonai ügyészi vizsgálatot rendelt el. A különleges bizottság júniusban megállapította, hogy január végén Újvidéken tömeges gyilkosságok és súlyos, a magyar katonai szellemmel összeegyeztethetetlen törvénytelenések történtek. 1942. július 15-én Kállay Miklós miniszterelnök a parlament plénuma előtt referált az újvidéki ügyről, amelyben a felelősségre vonásra is utalt. Ennek megfelelően hamarosan bírósági eljárás elindítására került sor, ám Horthy 1942. augusztus 13-án az ügy azon részét levette a napirendről, amely a honvédség kötelékében szolgáló törzstisztek és tábornokok (Feketehalmy-Czeydner, Grassy, Deák) ügyében folytak. Horthy visszaemlékezése szerint az eljárás azért volt sikertelen, mert a gyanúsítottaknak "*sikerült a tényállást elhomályosítani*". A csendőrség tagjai elleni eljárás azonban nem szünetelt.

-----A számonkérés elakadása és a katonai lobbierőteljes nyomulása miatt Bajcsy-Zsilinszky Endre több mint fél éve megkezdett, a példás büntetés érdekében folytatott tevékenységét felújította. (Bajcsy-Zsilinszky már 1942. január 22-én informálta Bárdossyt a lenti eseményekről, majd január 29-én a parlament külügyi bizottságában hívta fel a figyelmet az atrocitásokra, de sem Bárdossy, sem pedig a jobboldali képviselők nagy része nem vette azt komolyan. Ám a miniszterelnök ekkor kijelentette, hogy már elkezdte vizsgáltatni az ügyet. Bajcsy-Zsilinszky 1942. január 30-án tárgyalt gróf Sigray Antallal egy, a Kormányzóhoz intézendő memorandumról, amely február 4-én elkészült, és 16-án személyesen beszélt is erről Horthyval, majd tíz nap múlva Bethlennel.) A számonkérés elakadását követően 1942. december másodikán interpellált Bajcsy-Zsilinszky a parlamentben Újvidék-ügyben, de beszéde kétharmadát a nyilas, imródysta és behívott német, illetve szlovák képviselők obstrukciója miatt nem tudta elmondani. Majd 1943. január végén emlékiratot állított össze számos ellenzéki képviselő aláírásával Horthy számára, de az végül nem jutott el a Kormányzóhoz. Az itt most csak röviden vázolt belpolitikai követeléseknél nagyobb súllyal esett latba a felelősségre vonás újraindításánál az angolszász szövetségesek 1943. májusi üzenete, amelyben a Magyarország felé való külpolitikai nyitást többek között a vizsgálat újratekésítéséhez kötötték.

-----Horthy 1943. október 11-én újrainyitotta az Újvidék-aktát, és 1943. december 14-én elkezdődött a hadbíróági eljárás *"a legnagyobb mértékben sajnálatos és megbocsáthatatlan hatalmi túlkapás"* (Horthy) tettese ellen. Jól jellemzi az eljárás komoly szándékát a következő idézet, amely részlet abból az emlékeztetőből, amelyet Horthy számára állítottak össze:

Bácskának 1941 áprilisában a honvédség által történt birtokbavétele után néhány erőszakos csetnik-ellenállás erélyes letörésével sikerült viszonylagos nyugalmi állapotot teremteni.

-----Ez azonban alig tartott hat hétig. A lábon álló gabona beérésével nap mint nap búzaasztagok, majd később kenderkazlak gyulladtak ki. Telefonvezetékek elvágása, vasútvonalak elleni merényletek mind sűrűbben ismétlődtek. Honvédtisztek, tiszthelyettesek, csendőrök, rendőrök, detektívek elleni sikeres merényletek következtek be. Mindezek az események egységes irányításra, központi akarat érvényesülésére mutattak.

-----A honvédsapatokkal bevonuló, katonai közigazgatáshoz beosztott csendőryomozó csoportok az első naptól kezdve gyűjtötték a csetnik, kommunista, dobrovoljac elemekre az adatokat. Majd [a] Szabadka határában 1941. június végén elkövetett nagyobb arányú tüzeset tetteseit szerb egyetemi hallgatók személyében sikerült felderíteni. Az első tetteseket a szegedi polgári kir. törvényszék halálra ítélte, és ki is végeztette.

-----A kapott nyomok alapján aztán igen nagyarányú, széles szövevényű kommunista szervezkedés képe bontakozott ki. Mivel a felderített szervek kifejezett törekvése elsősorban a honvédség és ezáltal a hadviselés érdekeit súlyosan sértette, a nyomozást a VKF 2. osztálya vette át. D. alcsoportjától kivezényelt tiszték, előbb Németh Ferenc csendőr alezredes, utóbb Fóthy Ferenc csendőr alezredes közvetlen irányítása alá kerültek a felderítést végző csendőryomozó csoportok. (Szabadka, Zombor, Topolya, Újvidék.)

-----1942. január 1-ig már több mint 100 főre mondott ki halálos ítéletet, s több ezer évi összűntetést szabott ki a haditörvényszék a kommunistákból partizánna átvedlett, súlyos cselekményeket elkövetett merénylőkre.

-----[...]

-----A nyomozó csoportok a Duna-Tisza közét 1942. január 1-ig a főbb kommunista szervektől nagyjából megtisztították. Csupán a Tisza-Duna szögletében (Óbecse-Zsablya-Csurug Sajkásvidék) voltak még felderítetlen területrészek. Az elfogott kommunisták azt vallották, hogy a Duna-Tisza közéről idehúzódtak még őrizetbe nem vett társaik. Továbbá, hogy Bánátból erre a részre szivárogtak át fegyveres partizánszázadok. Céljuk: e terület harcos szerbjeit is magukkal rántva január 6-án (szerb karácsony) Szent Bertalan-éjszakát rendezni. [Ekkor] E terület magyarságát, németségét kiirtják.

-----Az újvidéki nyomozócsoportok e hírek ellenőrzésére, a vallomásokban Zsablyától keletre megnevezett tanyákon állítólag tartózkodó partizánok felkutatására 6 csendőryomozót vezényeltek ki. Ez a csoport a zsabylai rendőrőrs legénységével és határadász járőrrel megerősítve, a kérdéses tanyán január 4-én reggel rajta akart ütni. A vállalkozás azonban balul ütött ki. Kellő előzetes felderítés nélkül közelítették meg a tanyát. A tanyában tartózkodó partizánok (kb. 1 szakasz) egész közel engedték magukhoz a csoportot. Azt tüzzel szétugrasztották. Eközben több csendőr, köztük az őrsparancsnok és határadászok elesetek, vagy megsebesültek. Az esetről azonnal jelentést tett a zsabylai csendőrőrs az újvidéki nyomozócsoportnak, az újvidéki csendőrőrsztálynak, a szegedi csendőrkerületnek. Ez utóbbi pedig a szegedi V. hadtestnek, egységes karhatalmi vezetést javasolva.

-----A rögtönzött kivezényelt karhatalmi csoportok tervszerűtlenül nyomban átfésülték a környező terepet. Több helyen kisebb osztagokra tagolt partizánerekre bukkantak. Azokkal tűzharcot vívtak. A szerb lakosság a partizánokat tőle telhetően támogatta, a rémhíreket felerősítette. Önbizalma az események folytán a provokáció határáig megnövekedett.

-----Az események következtében a karhatalomban, de még inkább vezetőiben olyan sajátos pszichózis keletkezett, hogy a később beérkezett karhatalmi parancsnokok és felelős vezetők a helybeli lakosság ellenőrizhetetlen rémhíreinek és 20 éves elnyomatása alatt[i] elkeseredésének hitelt adva, a helyzetet rendkívül súlyosnak ítélték. Kellő ellenőrzés nélküli besúgásokra mint tényekre alapítva súlyos megtorlásokra adtak parancsokat. A vezetők kezéből kicsúsztak egységeik. Egyéni kilengéseket megtorlatlanul hagytak. Sőt előmozdítottak.

-----Az egymás után beérkező honvéd-csendőr karhatalmak összekeveredtek. A keletkezett zavarban kiadott ellentétes intézkedések növelték a fejtelenséget.

-----A felső vezetést valótlan, a helyzetnek meg nem felelő, felnagyolt, rémlátó, szóbeli, telefon- és írásbeli jelentésekkel félrevezették. Ezáltal elnyerték a felsőbbség jóváhagyását a megjelölt területek lerazziázásához. S miután ezek során ellenállásra nem találtak, mesterséges, valótlan helyzeteket teremtettek, miből indokolatlan vérengzések keletkeztek.

-----Betetőzték mindezt az Újvidéken 1942. január 21., 22., 23-án történtek. Itt 3 napon keresztül, ellenállás mímelésével, a szerb és zsidó lakosságot ötletszerűen és a karhatalmokat fosztogatásra is szabadjára engedve, irtották.

-----Szombathelyi Ferenc 1945-ös emlékiratában utal rá, hogy a maga részéről az elkövetők ellen a legsúlyosabb ítélet meghozatalát javasolta, és erre mutatott a hadbíróság összetétele is (Babos József ügyész, v. Nádai István vezérezredes a hadbíróság elnöke, a hadbíróság két tagja közül az egyik Kiss János altábornagy, a nyilasok által 1944-ben kivégzett mártír volt). A bíróság 24 napos eljárása alatt végül három honvédtisztet (Feketehalmy-Czeydner, Grassy, Deák) és egy csendőrtisztet (Zöldy, ekkor már százados) ítélt halálbüntetésre, 11 további csendőrtisztet (négy alezredes, öt százados, két főhadnagy) pedig 12-14 évig tartó fegyházbüntetésre. (A bírósági indoklás egyébként hűtlenség büntetettére hivatkozott, amit a tettesek a

következőkkel követtek el: felsőbbség félrevezetése, a karhatalmi erőknek az állam céljaival ellenkező felhasználása, törvénytelenések ki nem vizsgálása, az ellenőrzés elmulasztása, alárendeltek bűnelkövetésre való buzdítása.) Teljesen egyet tudunk érteni Horthy és Kállay emlékezéseivel, amikor azt írják, hogy amikor Feketehalmy-Czeydner, Deák és Grassy, valamint Zöldy 1943. január 14-15-én - Albrecht főherceg birtokain keresztül - a Német Birodalomba szöktek az ítélethirdetés előtt, akkor saját bűnösségüket ismerték be.

----1944 októberében, a nyilas-puccsot követően a négy újvidéki főbűnös visszatért Magyarországra, és a Waffen SS tisztjeiként, illetve vezérkari tisztként tevékenykedtek tovább. De már Magyarország 1944. márciusi német megszállása után visszahelyezték őket a magyar honvédség kötelékébe, a 11 elítélt csendőrt pedig amnesztiában részesítették. Ez világít rá arra a Kállay által odavetett mondatra, hogy elképzelhető, hogy az újvidéki razzia tulajdonképpen a németek által kiprovokált atrocitás volt, amely arra irányult, hogy megtörjék a szerb lakosság egy részének, valamint a magyar és német lakosság délvidéki együttélésének békés szándékát, hiszen a volt miniszterelnök szerint az újvidéki akció előtti hónapokban mutatkoztak erre utaló jelek. (Talán ezt erősíti meg az is, hogy noha Tito követelte Horthy elítélését, mint az újvidéki razziáért felelős háborús bűnösét, de az angolszász hatalmak nem engedték ezt.)

----1944. szeptember végén-október elején a magyar és a német alakulatok kivonultak Délvidékről, október közepén a Malinovszkij marsall vezette 2. Ukrán Front átlépte a Tiszát, és a nyomukban érkező Tito-féle partizánok kíséretében megkezdtek bevonulásukat a térségbe. A partizánok, akik már október második hetétől aktivizálódtak, nem titkoltan azzal a szándékkal érkeztek, hogy "az ötödik hadoszlop, különösen a svábok és a magyarok ellen" fellépnek. Tito, amikor 1944. október 17-én elrendelte a terület katonai igazgatás alá vételét, így fogalmazott a Népfelszabadító Bizottság nevében:

A Bánát, Bácska és Baranya felszabadulása megköveteli e területeken a helyzet mind gyorsabb normalizálását, és a népi demokratikus hatalom normális működésének megteremtését. Azok a rendkívüli körülmények, amelyek között e területek a megszállás idején éltek, valamint annak szükségessége, hogy minél gyorsabban és teljesebben hárítsunk el minden olyan szerencsétlenséget, amelyet népeinknek okoztak a megszállók és az idetelepített idegen elemek, s a gazdaság teljes mobilizálása a népfelszabadító háború minél sikeresebb folytatása érdekében megköveteli, hogy kezdetben minden hatalom a hadsereg kezében legyen.

----Ezután bekövetkezett az, amitől Bajcsy-Zsilinszky 1943 eleji memorandumában óvott, ti. hogy a délvidéki magyarság "iszonyú árát fizetheti meg" az újvidéki események ki nem vizsgálásának. A helyzet annyiban módosult, hogy noha a Kállay-kormány alatt kivizsgálták az ügyet, a titoista partizánok mégis bestiális bosszút álltak az itteni magyar, német és betelepített bukovinai székely lakosságon. Ezt a szándékot jelezte a Vajdasági Népfelszabadító Bizottság lapjában, a *Slobodna Vojvodinában* írott cikk, a híres *Történelmi határozat* is, amely a magyarokat és a németeket úgy azonosította, mint olyan "mérges gyomot[, amit] még nem irtottunk ki gyökeresen".

----1944. október 23., Újvidék elfoglalása után erősödött fel a partizánok tevékenysége, amikor a délvidéki közigazgatás, a katonai és polgári kormányzás teljesen és ellenőrizetlenül a kezükbe kerülve előre nyomtatott listákkal járták a településeket, rögtönítélő partizánbíróságokat állítottak fel, összefogdosták a német és magyar férfilakosságot. A partizánok számos helyen tömegsírokba, erdők mélyén ásott gödrökbe, vagy a Dunába lötték az elhurcoltakat, 1945 januárjától pedig egész falvak lakosságát telepítették ki, 41 internáló- és munkatábor létesítettek. Újvidéken a löversenypályán kétezer embert végeztek ki, a térségben szinte az összes katolikus plébánost elhurcolták vagy megkínózták, 35 papot megöltek. A szovjetek és a titoista partizánok fosztogatása - az óbecsei zsinagógát például földig rombolták - és erőszakoskodása minden települést érintett. Délvidékről egész magyar és német települések tűntek el a ki- és összetelepítések következtében.

----A titoista akciót az újvidéki razzia megtorlásául szánták, a magyar és német lakosság kollektív bűnösségén alapult, de valójában ezen jóval túlmutató etnikai tisztogatás volt, végleges célként az egynemzetiségű kommunista állam megteremtése lebegett a partizánok szeme előtt; ezt bizonyítja az is, hogy a délvidéki falvak horvát, ruszin és 1917 után ide menekülő orosz emigránsok lakta részeit is "megtisztították".

----Az 1944-45-ös megszárlások nagyjából 40 falut és Újvidéket érintettek. A magyar internálótáborok december elejéig, a német táborok 1950-ig (!) működtek, a katonai közigazgatás 1945 tavaszán szűnt meg.

Máig nem tudni, hogy a délvidéki partizán-terror hány áldozatot követelt, az ügyet ugyanis később *nem* vizsgálták ki, sőt minden felvetését kihívásként értékeli a szerb sovinizmus. Az áldozatok számát Matuska Márton 20 ezerre, más becslések 35-40 ezer közé teszik.

A CSENDŐRSÉG 1945 UTÁNI FELELŐSSÉGRE VONÁSÁNAK SZERKEZETE

1945-ben az Ideiglenes Kormány fontosabb, identifikációt is szolgáló rendeletei között jelent meg az 1690/1945. M. E. sz. rendelet (1945. május 10.), amely amellet, hogy feloszlatta a csendőrséget, megadta a testület volt tagjai számára egy külön erre a célra felállított igazolóbizottság elé való önkéntes járulás lehetőségét. A rendelet első körben kimondta, hogy a *"M. Kir. Csendőrség a múlt népellenes kormányait feltétlen engedelmességgel kiszolgálta, a magyar demokratikus mozgalmakat kíméletlen eszközökkel megsemmisíteni törekedett és a magyar parasztság és a magyar munkásság ellen megszámlálhatatlan erőszakosságot követett el"*. Ennek megfelelően az igazolóbizottság 1945-48-as tevékenysége is úgy alakult, hogy az elébe járulóknak csak a 12%-át tisztázta, s a kormány már előbb azoktól, akik 1939. szeptember elseje után is szolgálatot teljesítettek a testületben, minden pénzbeli szociális juttatást megvont. A "csendő" mindannak a típusalakja lett a baloldali közbeszédben, a *Ludas Matyi* élclapban, a pesti viccben, ami a Horthy-rendszert - az akkori terminológiával élve: az Orgoványtól Szálasiig ívelő fasizmust - megtestesítette.

-----1947 közepétől a belügy külön szerve foglalkozott a volt csendőrök nyilvántartásával, 1949-től pedig az ÁVH ezen az adatbázison alapulva vonta hatáskörébe a volt csendőrök ügyét, mégpedig a Hálózati Főosztályon működő Belső Reakció Elleni Harc Osztályán belüli egyik alosztállyal. A csendőrséggel szembeni fellépés ettől kezdve a Rákosi-rendszer folyamatos kampányainak egyik témája lett, amely vonulat nem volt idegen az 1945-től kezdődő egész kurzustól sem, és nagyjából 1961-ig tartott.

-----1946. április 30-án véglegesítették a magyar háborús bűnösök névsorát, amelyen 31 volt csendőr szerepelt (a 618 háborús bűnös 5%-a). Főként három ügyben keresték őket: (1.) részvétel a csendőrség nyilásítása utáni utódszervezetben, a Nemzeti Számonkérő Szék (NSZSZ) munkájában, (2.) az *"újvidéki kegyetlenkedésekben részt vettek"* kategóriája és (3.) a zsidó deportálásokban aktivitást mutatóké. A 31 volt csendőr közül 25 szerepelt a második csoportban (80%), közülük egy az NSZSZ-ben, egy pedig a zsidók elleni bűnökben is részt vett. Újvidék-ügyben a belügyminisztérium adatai szerint egyébként összesen 320 személyt vontak felelősségre 1945 után, köztük a csendőrökön kívül volt honvédeket, folyamőröket és rendőröket is.

-----A csendőrök elleni népbírósi perekben jól felismerhető tendencia, hogy számonkérésük témái közül a nyilas idők, a zsidódeportálásokban való részvétel és a kommunisták és *"más demokratikus erők"* elleni nyomozati tevékenység mellett legerősebben az újvidéki ügyben való érintettség érvényesült, s nem csak akkor, ha az valóban megtörtént, hanem akkor is - amint azt dokumentum-válogatásunkból látni lehet majd -, ha nem.

-----A népbíráskodás klasszikus időszaka alatt (1945-1948) hét volt csendőrt ítéltek halálra háborús és népellenes bűnök miatt: az "újvidékiek" közül ekkor végezték ki Zöldy Mártont, Juhász Istvánt (mindkettőt 1946-ban), továbbá dr. Radó Endrét. Zöldy mellett az 1943-as perben elítélt két honvédtiszt közül Feketehalmy-Czeydnert és Grassyt szintén 1946-ban ítéltek kötélt általi halálra, Zöldyhez hasonlóan őket is kiadták a jugoszlávoknak, akik 1946 novemberében mindhármukon végrehajtották az ítéletet. (Deák még a fronton öngyilkos lett.) A szerbek kérésére a magyar hatóságok kiadták Szombathelyi Ferencet is Jugoszláviának tanúként azzal, hogy a budapesti népbírósi életfogytiglani fegyházbüntetésénél súlyosabb ítélet nem szülehet ellene. A jugoszláv hatóságok azonban őt is kivégezték, minden valószínűség szerint bestiális módon. Bizonyosan partizánok végezték ki az újvidéki események idején hivatalban lévő főispánt, dr. Fernbach Pétert. Szintén szerb ítélet következtében ölték meg a razzia ellen minden fórumon állást foglaló egykori délvidéki szerb képviselőt, Bajcsy-Zsilinszky barátját, Popovic Milant és Újvidék volt polgármesterét, Nagy Miklóst. Vele kapcsolatban röviden ki kell térnünk az ügy vasi vonatkozására. Dr. v. Nagy Miklós (1887-1946) 1935 és 1941 között Kőszeg megbecsült polgármestere volt, míg ki nem nevezték a Szabadkán működő katonai parancsnok mellé előadónak, majd 1941 áprilisában ideiglenes, augusztusban végleges megbízatással Újvidék polgármestere lett. Nagyot a nyugati szövetségesek adták ki a szerbeknek, akik 1946 novemberében kivégezték.

-----A népbíráskodás második, 1948 és 1951 közötti periódusában újvidéki ügyben 120 ítélet született, ám az ezt követő, harmadik szakasz csendőrök elleni számonkérése eddig feltáratlan, erre az időszakra vonatkozóan kevés adat áll rendelkezésre, amit többek között az magyaráz, hogy 1950 végén-1951 tavaszán az utolsó népbíróóságok is beszüntették működésüket, s ezután vagy polgári, vagy hadbíróóság ítélkezett azok fölött, akik például a razziában érintettek voltak, vagy akikre ezt ráfógták. 1951 után sok esetben a népbíróóságokon megkezdett koncepciós pereket fejezték be ezeken a fórumokon. Ez a szakasz ezért meglehetősen ambivalens, időhatára nagyjából 1951 és 1954 közé tehető, tehát a Nagy Imre-kabinet első hónapjai is részét képezik.

-----A csendőrség volt tagjai elleni perek újabb, negyedik, befejező szakasza 1956 és 1961 között zajlott. Ekkor nagyjából 140 ítélet született, s főképpen a testület kommunisták elleni nyomozásai miatt vonták felelősségre annak volt tagjait, de ezt gyakran összekötötték az újvidéki ügygel, mint súlyosbító körülménnyel. Az 1956-os felkelést és szabadságharcot leverő hatalom önlegitimálásképpen, a *Fehér Könyv* állításainak megfelelően azt igyekezett bizonyítani, hogy az '56-os eseményeket a Horthy-kor volt katonatisztjei, funkcionáriusai, mindenféle rendű-rangú feudálisok és kapitalisták, továbbá nyilasok és a volt csendőrök vezették. Ezért a forradalmat megtorló perekben gyakran elővették a csendőr-kártyát, főképpen Újvidéket és a kommunisták elleni fellépést - ez is mutatja, hogy az akkori, Kádár első éveiben lefolytatott perek a *justizmord legszélesebb értelmezésére adnak jogot. A Kádár-kormány által érvényesített, csendőrökkel szembeni bírósági gyakorlatot egy 1957-59-ben kidolgozott direktíva alapozta meg, amely a volt csendőröket a "belső reakció" fő oszlopaiként számon tartva a restaurált kommunizmus legnagyobb ellenségeinek nevezte. Míg 1948 és 1956 között háborús és népellenes büntett miatt volt csendőrök ellen halálos ítéletet nem szabtak ki, addig a katonai bíróságok 1956 és 1961 között 26 volt csendőrt végeztettek ki, ezzel az 1945 óta tartó csendőrség elleni ítélkezés során kiszabott és végrehajtott halálos ítéletek száma 33-ra emelkedett.*

-----Összefoglalásképpen elmondhatjuk, hogy az 1945 óta folyó, a csendőrség volt tagjai elleni - még egyszer hangsúlyozzuk: egyes esetekben jogos, sőt a Horthy-korban is megtett, más esetekben viszont teljességgel jogtalan és terrorisztikus - büntetőjogi eljárásorozat legfontosabb vádjaként az újvidéki ügy szerepelt, amelyet többszöri elővétel után végül csak 1967 márciusában zártak le. Illetve többszöri felkutatás után a Simon Wiesenthal nevével fémjelzett "nácivadász" központ megtalálta az 1946-os listán az újvidéki ügyben szintén érintettként feltüntetett volt csendőr századost, dr. Képiró Sándort 2006 szeptemberében.

DOKUMENTUM-KÖZLÉSÜNKRŐL

A történész feladata akkor a legnehezebb, ha nem megírnia kell egy, a múltban lefolyt eseményt, hanem ha egy élet tükrében kell azt érthetővé tennie. Ez nem a pusztán anyagismeret munkája, hanem a megértésé, és nem utolsósorban a didaktikáé is: mennyire sikerül azt mások számára érthetővé tenni.

-----A következőkben közölt négy dokumentum dr. vitéz Kovács Jenő egykori csendőr százados hagyatékából került elő. Röviden be kívánjuk mutatni a csendőrsors töredékeit, és a sorsot átélőt magát is.

-----Kovács Jenő 1911-ben, Abaszéplakon (Abaúj vm., ma Szlovákia) született. 1934-ben várományosként avatták vitézzé. A pécsi egyetem jogi karán szerzett doktorátusa (1935) után Celldömölkön volt jegyzőgyakornok. 1936-ban önkéntesen jelentkezett a M. Kir. Csendőrség kötelékébe. 1936-37-ben a Ludovika Akadémiára járt, majd kivételes módon azonnal hadnagyi rangban szárnyparancsnok lett, azaz 2-3 szakaszparancsnokság fölé rendelt területi felelős. Szárnyparancsnoki teendőit először Csornán látta el (1937-39). Kovács Jenő 1938 őszen részt vett a felvidéki bevonulásban, 1939-41-ben oktatótiszt volt Szombathelyen a csendőrség őrsparancsnok-képző iskolájában, ekkor már főhadnagyi rangban; itt ismerkedett meg későbbi feleségével. 1940 őszen az erdélyi bevonulás részese. Újvidék és környéke 18 csendőrőrsé szárnyparancsnokává 1941 áprilisában nevezték ki. A fentebb vázolt partizántevékenység az ő körzetét is nagyban érintette, számtalan lopás, gyanús szervezkedésre utaló nyom, a paraszti gazdaságok terményeinek és az állami vagyonnak a megrongálása fordult elő illetékességi területén.

-----1941 októberében helyi partizánok igazoltató rendőrökre lőttek rá területén, az esetet ő vizsgálhatta ki. 1942. január 4-én utasítást kapott, hogy menjen ki járőreivel Csurog és Zsabya térségébe, ahol a csendőr és rendőr erők partizánokkal vívnak tűzharcot. Kovács Jenő a csurogi nádasokat kutatta át embereivel, ahonnan

többször rájuk lőttek, bajtársai közül is többen elesetek. Másnap, január 5-én feladata az volt, hogy tizenkét emberrel a Csurog-Zsablya vonaltól délre lévő nádaszt fésülje át, de hamarosan tűzharcba keveredtek, ahol ismét többen elesetek, mind a rendvédelem, mind a partizánok részéről. Kovács Jenőnek és társainak a két nap alatt súlyos harcok árán sikerült megakadályozniuk a többi csendőr, rendőr és határvasár alakulattal együtt, hogy a partizánok észak felé meneküljenek. Kovács Jenő a későbbi, újvidéki atrocitásokban *nem vett részt*.

-----Az újvidéki körzetből 1942 májusában Husztra, három hét után pedig Gödöllőre helyezték át, ahol 1944 novemberéig volt szárnyparancsnok. Rendkívül ritka jutalomnak számított, hogy egy fiatal csendőr századost Gödöllőre helyeztek, ahol Kovács maga is többször találkozott személyesen a Kormányzóval. Kovács Jenő már új állomáshelyén értesülhetett arról, hogy az 1942-ben folytatott belső, csendőrségi kivizsgálás tisztázta a csurogi-zsablyai térségben az 1942. január elejei fegyverhasználat során tanúsított magatartását.

-----Kovács Jenő 1943 júniusában házasodott meg, az esketést Géfin Gyula kanonok végezte.

-----A Sztójay-kormány 1944. április 28-ai 1610/1944-es rendelete is utolsó állomáshelyén érte Kovács századost, amely a zsidó lakosság gettóba való költözését rendelte el. A térségben május során hozták létre a gettót. A gettó felügyeletét az ő emberséges irányításával tevékenykedő csendőrök látták el, egészen addig, amíg német egyenruhás katonák bejelentés, és az ő tudta nélkül el nem szállították a lakókat. Amikor Horthy 1944. június 26-án leállította a zsidók deportálását, a rendeletet követően nem sokkal puccsszerűen elszállították a szintén csendőrök által őrzött váci gettóból is az embereket. Kovácsot kerületi parancsnokként küldte ki a helyszínre, nem azért, hogy a zsidókat úm. felügyelje, hanem sokkal inkább, hogy az ellenük elkövethető atrocitásokat megakadályozza, mivel a vagonba rakást a budapesti kerületi parancsnokság végeztette sorozott csendőrségi állománnyal. Kovács a Vácot őrzött zsidók elszállítása előtt kenyeret süttetett számukra, hogy a Monorig tartó úton ne legyenek élelem nélkül.

-----Kovács Jenő a háború végét Budapesten élte át, a főváros elfoglalása utolsó időszakában, 1945. február 9-én esett szovjet fogságba. Először Pesten őrizték fogolytársaival együtt, majd a szovjet hadifogolytáborok (Borovicsi, Oranki, Monasztirka, Gorkij, Oka, Voronyezs) következtek. Családja 1945 nyarán értesült elfogatásáról, amikor Máramaroszigeten a vonatból cetlit dobott ki az otthoniaknak címezve. 1950 decemberében engedték haza az utolsó előtti hadifogoly-szállítmánnyal, de Nyíregyházán az ÁVH emberei másokkal együtt leszállították a vonatról, és a kazincbarcikai munkatáborba vitték, ahol ténylegesen is építeni kellett a szocializmust. Háborús bűncselekmény miatt a budapesti Megyei Bíróság a korra jellemzően zárt tárgyaláson, vádnak is beillő kirendelt védői munkával 1953. november 20-án tíz évre ítélte, amelyet az Elnöki Tanács hat év hat hónapra módosított. Kovács Jenővel felesége 1953 nyarán találkozott a háborús évek óta először, a Markó utcai börtönben. 1954-56 között a csolnoki bányában dolgozott, itt minden hónap első vasárnapján tíz percet találkozhattak. A váci börtön 1956. október 27-ei felszabadulását követően Kovács Jenő is hazatért, október 30-án érkezett Szombathelyre; 1957. március 7-én azonban elvitték és újra bebörtönözték.

-----Kovács Jenő 1957. november 11-én szabadult végleg, majd innentől kezdve segédmunkásként dolgozott (1957-1964). 1964 elejétől 1974-ig a szombathelyi Gázgyár propán-bután részlegénél dolgozott, az utolsó 6 évben mint részlegvezető. 1974 után nyugdíjasként dolgozott ugyanott.

-----Nyugdíjba vonulása után a helytörténeti munkába kapcsolódott be, ennek során több publikációja, könyve jelent meg, melyek túlnyomórészt a Marcal mente falvairól, illetve Celldömölkéről szóltak. Feldolgozta többek között Mersevát és Külsővat földrajzi neveinek eredetét, részletesen írt a török korban elpusztult falvakról. Egyik legjelentősebb munkája a mersevati családnevek több évszázadra visszamenő vizsgálata volt. Mersevátnak ma is az egyetlen díszpolgára, mely címet 1997-ben kapta. Kovács Jenő 2002. október 4-én hunyt el Szombathelyen.

-----Kovács Jenő a rendszerváltást követően kérte és megkapta (1990. szeptember) a Fővárosi Bíróságtól az 1953-as ítélet büntetesként kiszabott börtönbüntetéséhez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alóli felmentést. 1993 júliusában a Legfelsőbb Bíróságtól kérte 1953-as perének felülvizsgálatát, hivatkozva arra, hogy az indoklásban szereplő tételeket el nem követte, s hogy a per eljárásjogilag sem érvényes a benne megnyilvánuló koncepciók elemek miatt. Az Legfelsőbb Ügyészség Büntetőbírói Főosztálya vezetőjének ügyészi nyilatkozata 1994 márciusában mind a csurogi-zsablyai események, mind pedig az 1944-es gettóőrzés és a deportálások idején tanúsított magatartása ügyében cáfolta az 1953-as végzést, és kimondta azt is, hogy az akkori per *"a büntető anyagi jogszabályok megsértésével történt"*, s mint ilyen, szintén érvénytelen ítéletet hozott, amelynek felülvizsgálására minden lehetőség adott. A Legfelsőbb Bíróság 1994. április 18-án hozott ítéletében (Bfv. X. 3130/1993/3. sz.) hatályon kívül helyezte az 1953-as ítéletet, és minden vád alól felmentette dr. Kovács Jenő egykori csendőr századost.

*

A következőkben közölt első dokumentumunk (I.) egy, Kovács Jenő által a *Csendőrségi Lapok* számára írott, 1942 nyarán fogalmazott cikk, illetve tudósítás a területén és általában a visszafoglalt területeken észlelt partizántevékenységről 1941 és 1942 nyara között. A cikk annak igényével íródott, hogy elsősorban a magyar rendvédelmi erők szemszögéből - különösen veszteségei oldaláról - foglalja össze azokat a történéseket, amelyeket közvetlen szemtanúként tapasztalt.

-----A szöveg fontos adalék lehet az újvidéki razziát megelőző események összefoglalásához, főképp, hogy a történeti irodalom eddig nem hivatkozott rá. Annak ellenére írjuk ezt, hogy a szöveg a kor szak- és politikai zsargonjának megfelelően fogalmaz - de éppen ez lehet egyik erénye is, ha a rendvédelmi erők szemszögéből akarjuk megismerni az akkori eseményeket.

*

Második dokumentumunkat (II.) kettős okból tudjuk a legmagasabb forrásértékű irodalom körében. Egyrészt, mert egy jegyzőkönyv hitelességével foglalja össze a kevésbé ismert, razziát megelőző 1942. január 4-5-ei események történéseit; másrészt, mert a fent említett 1942-es bírósági felelősségre vonás során a Horthy által le nem állított, csendőrök ellen tovább folytatott nyomozás egyik részéről tudósít, és annak eredményét is világosan közli.

-----A csendőrség felügyelőjének ügyésze által megállapítottak indoklása tartalmazza az 1942. január elejei csurogi-zsablyai események leírását, s felmenti a hivatalból megtett feljelentés vádjai alól Kovácsot és társait.

*

Harmadik szövegünk (III.) a Kovács Jenő és több volt csendőr-, honvéd- és rendőrtiszt elleni 1953-as per ítéletének indoklása. Ez a dokumentum is két ok miatt jelentős. Egyrészt, mert a fentebb mondottak szerint a történettudomány az 1945 utáni népbírósi pertörténeten belül a csendőrség elleni ítélezés történetében különösen az 1951 és 1954 közé eső szakaszcsoportról rendelkezik szűkös ismeretekkel, s ez a bírósági indoklás éppen ebben az időben keletkezett, ráadásul olyan ügyre vonatkozik, amelyet Rákosi alatt kezdtek el, de már az új, Nagy Imre vezette kormány első hónapjaiban fejeztek be. Másik okként - s nem titkoltan ezt tartjuk a tudomány számára jelentősebbnek - soroljuk fel azt, hogy ez a dokumentum kiválóan demonstrálja az akkori ítélezési gyakorlat törvénytelenységét. Erre két példát hozunk előzetesen. (1.) Kovács Jenőt két olyan személlyel együtt ítélték el több vádlott összevont perében, akiket a Horthy-korban lefolytatott 1943-44-es perben jogerősen már elítéltek, míg őt egyértelműen felmentették egy évvel korábban. (2.) A vádlottakat, köztük Kovácsot, emberek törvénytelen kivégzése és megkínzása tárgyában találták bűnösnek, az indoklás szerint azért ítélték el őket, mert *"annak a gépezetnek, amelyet [Feketehalmy-Czeyder és társai] mozgásba hoztak a délvidéki atrocitások elkövetése céljából, alkotórészei, csavarjai voltak"*. Ezek megállapítása után másutt az indoklás megjegyzi: *"Az nem volt megállapítható ugyan a vádlottak terhére, hogy tettesként közvetlenül részt vettek volna emberek törvénytelen kivégzésében, de a beosztásuk, szerepük olyan volt, hogy részesei lehettek emberek törvénytelen kivégzésének."* Mindebben az a szép, hogy éppen Kovács esetében meg is jegyzi az indoklás: *"Vádlott ezután [ti. január 5-e után] visszatért Újvidékre, és a további akciókban részt nem vett, a szárnyparancsnokságához tartozó csendőrök azonban részt vettek"*. (Kiemelés tőlem. B. M.)

-----Az egész indoklás egyébként is sokkal inkább a Feketehalmy-Czeydner-Grassy-Zöldy csoport ellen szólt, kivégzésük után hét évvel.

Kovács százados kimenőruhában Gödöllőn, 1943-ban

*

Utolsó, negyedik dokumentumunk (IV.) Kovács Jenőnek a Legfelsőbb Bírósághoz írott 1993-as kérvénye, amelyben 1953-as perének felülvizsgálatát és hatálytalanítását kéri. A visszaemlékezészerűen megírt levél most, amikor a történettudományban a memoárirodalom narratíváinak elemzése, az *oral history* és a visszaemlékezések forrásként való hasznosítása egyre nagyobb szerephez jut, érdemesnek látszik a közlésre, hiszen tovább árnyalja azt, amit lehet, hogy "tudunk", de előfordulhat, hogy nem jól.

*

Dokumentumaink közlésekor a szövegekből azokat a részeket emeltük ki és helyettesítettük kipontozással, amelyek a peranyagok számunkra figyelmen kívül hagyható formulái, vagy nem vonatkoznak kifejezetten tárgyunkra, vagy Kovács Jenőre magára. Ott, ahol a romlott állagú levéltári anyag nem tette lehetővé az olvasást, kérdőjelet alkalmaztunk. A szövegeket igyekeztünk a mai helyesírásnak megfelelően átírni, kijavítani, ahol az feltétlenül indokolt volt, vagy a gépelt szöveg jellege követelte ezt.

-----A négy dokumentumot ott, ahol szükséges és lehetséges volt, mindenütt magyarázó jegyzetekkel láttuk el, amelyek reményeink szerint a forrásközlés bevezetőjében foglaltakkal együtt helyezik azokat közérthető és világos történeti kontextusba.

*Dr. vitéz Kovács Jenő hadapród
őrmester, Budapest, 1937.
Mellén a Vitézi Rend jelvényével
és édesapja után kapott első
világháborús Magyar Háborús
Emlékéremmel; karpaszománnal,
gyalogos tiszti karddal*

Kerepesen, 1942 októberében

*Kovács Jenő csendőr főhadnagy
leendő feleségének udvarol
1941 telén, Olad
(ma Szombathely része)*

*Kovács százados munka közben a gödöllői őrs
1942 novemberében*

*Dr. vitéz Kovács Jenő a Kormányzó vadászatán, Gödöllő, 1944. január.
Balról jobbra: vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó; háttal nagybányai Horthy Jenő,
a kormányzó testvére, híres Afrika-vadász; mellette takarásban Nemeskéri Kiss Géza kir. fővadászmester;
dr. vitéz Kovács Jenő csendőr százados, gödöllői szárnyparancsnok;
Árkossy Gyula erdőgondnok (A kép első közlése!)*

Gödöllő, 1944.

Szombathely, 1995.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG LEGFELSŐBB BÍRÓSÁGA

Bfv.X.3130/1993/3.szám

FŐVÁROSI BÍRÓSÁG	
FOLYAMAT SZÁM:	
ÉRTÉKZET:	
1994 -05- 30	
PÉLDÁNY:	
MÉRELET:	
FOLYAMAT SZÁM:	
UTÓRATOK:	

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága Budapesten, az 1994. év április hó 18. napján tartott nyilvános ülésen meghozta a következő

í t é l e t e t :

A háborús büntett miatt **RENKEY ALBERT** és társai ellen folyamatban volt büntető ügyben dr.Kovács Jenő V.r. terhelt által benyújtott felülvizsgálati indítvány elbírálása során a Budapesti Megyei Bíróság B.III. 0343/1953/10. számú, valamint a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága B.IV.001549/1953/14. számú ítéletét dr. Kovács Jenő V.r.terhelt tekintetében hatályon kívül helyezi és e terheltet az ellene háborús büntett miatt emelt vád alól

f e l m e n t i .

A felülvizsgálati eljárás során felmerült 1000 /egyezer/ Ft bűnügyi költséget az állam viseli.

Az ítélet ellen fellebbezésnek, illetőleg az indítvány előterjesztője részéről újabb felülvizsgálati indítvány előterjesztésének nincs helye.

Bfv.X.3130/1993/3

I n d o k o l á s :

A Budapesti Megyei Bíróság az 1953. november 20-án kelt B.III.0343/1953/10. számú ítéletével, illetve a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága mint másodfokú bíróság, az 1954. január 27-én kelt és ugyanakkor jogerőre emelkedett B.IV.001549/1953/14. számú ítéletével dr. Kovács Jenő V.r. terheltet emberek törvénytelen kivégzésének és megkínzásának részeseként elkövetett háborús bűntett miatt 10 évi börtönbüntetésre, 10 évi közügyektől eltiltásra és teljes vagyonelkobzásra ítélte.

A bíróság az ügyben - az V.r. terheltet érintően - lényegében az alábbi tényállást állapította meg.

Dr. Kovács Jenő V.r. terhelt 1941 áprilisától mint csendőr szárnyparancsnok, Újvidéken teljesített szolgálatot. Újvidék környékén 16 csendőrőrs tartozott a parancsnoksága alá.

A terhelt parancsnoksága alá tartozó csendőrök 1941 áprilisa és 1942. január 5-e között több alkalommal összeutkozásba kerültek a helyi polgári lakossággal. Több esetben - részben a terhelt jelenlétében - a csendőrök viszonzták a polgári lakosság részéről őket ért tüzet. Ennek során polgári személyek is megsebesültek, illetve meghaltak.

Csurog és Zsablya községek térségében 1942. január 6-a és 30-a közötti időben rendszeres tömegvérengzések voltak. Az embereket járőrök összeszedték, akiknek azután kivégzés lett a sorsa. A terhelt mint szárnyparancsnok, tudva, hogy az elfogottak milyen sorsra kerülnek, mégis biztosított a parancsnoksága alá tartozó csendőrökből embereket az összefogáshoz és kivégzéshez.

Dr. Kovács Jenő terhelt 1942 májusától Gödöllőn teljesített szolgálatot csendőr szárnyparancsnoki beosztásban. Mint parancsnok, 1944 májusában karhatalmat biztosított az üldözöttek összeköltöztetéséhez és a parancsnoksága alá

Bfv.X.3130/1993/3

tartozó csendőrök őrizték a gödöllői gettót. A váci gettóban összegyűjtött üldözötteket a terhelt beosztottaival vagonokban Monorra kísérte, ahol átadta őket az SS parancsnokságnak.

A terhelt az ellene indított büntetőeljárás során, 1950. december 6. napjától őrizetben és előzetes letartóztatásban volt, majd jogerősen kiszabott szabadságvesztését töltötte. 1956. október 28-tól 1957. március 2-ig szabadlábon volt. 1957. március 2-án büntetését ismét foganatba vették; majd 1957. november 11-én büntetését félbeszakították. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa ezt követően, az 1958. február 4-én kelt 0051/1/1958. számú elhatározásával a terhelttel szemben kiszabott börtönbüntetés tartamát kegyelemből 6 év 6 hónapra mérsékelte. Az így mérsékelt tartamú büntetést - a terhelt által kiállott szabadságelvonnással - kitöltöttnek tekintették.

A fenti jogerős ítéletek ellen dr. Kovács Jenő V.r. terhelt nyújtott be felülvizsgálati indítványt. Az indítványban kifejtettek szerint nem követte el a terhére rótt háborús büntetést. Bűnösségének megállapítása így törvénytörés.

A legfőbb ügyész Bf. 684/1994. számú átiratában és képviselője a nyilvános ülésen a felülvizsgálati indítványt alaposnak tartva, azt támogatta. Indítványozta a megtámadott ítéleteknek a terhelt tekintetében történő hatályon kívül helyezését és a terhelteknek az ellene háborús büntetést miatt emelt vád alól bűncselekmény hiányában felmentését.

A BHÖ. 82. pontjának e/ alpontjában felvett háborús büntetést az követte el, aki a megszállott területek lakosságával vagy a hadifoglyokkal való bánás tekintetében a háborúra vonatkozó nemzetközi jogszabályokat súlyosan megsértette, vagy a visszacsatolt területek lakosságával, a reábizott hatalommal visszaélve kegyetlenkedett, vagy aki általában akár beföldön, akár külföldön felbújtója, tettese vagy részese volt emberek törvénytelen kivégzésének vagy megkínzásának.

A felülvizsgálati indítvánnyal megtámadott jogerős határozatok az V.r. terhelt bűnösségét azért állapították

Bfv.X.3130/1993/3

meg az előbbi bűncselekményben, mert részese volt emberek törvénytelen kivégzésének és megkínzásának.

A jogi indokolás körében az ügyben eljáró bíróságok azt fejtették ki határozataikban, hogy a terhelt - köztük az V.r. terhelt is, mint tiszti beosztásban levő személy - a vád tárgyává tett aljas cselekmények irányítója volt. Tudta, hogy beosztottai milyen szerepet játszanak az eseményekben, ennek ellenére mégis embereket adott a vérengzésekhez. Mindezek pedig a bűnösség megállapításának alapjául szolgálnak.

A jogerős bírósági határozatokban kifejtett előbbi álláspont és jogi érvelés a kollektív bűnösség elvét tükrözi. Figyelmen kívül hagyja azt a mind a vád tárgyává tett cselekmény megvalósítása, mind pedig az elbírálása idején is érvényes alapvető büntetőjogi alapelvet, hogy alanyi bűnösség hiányában az elkövető büntetőjogi felelősségét megállapítani nem lehet.

Ezen alapvető elv figyelmen kívül hagyása következtében az ügyben eljáró bíróságok nem vizsgálták a terhelt konkrét elkövetői tevékenységét, magatartását, a terhelt beosztottainak tevékenységét, azt, hogy e magatartások eredményeként sor került-e ténylegesen emberek törvénytelen kivégzésére vagy megkínzására. A terhelt és beosztottainak magatartása okozati összefüggésben állt-e ilyen eredménnyel.

Csupán általánosságokban mozgó ténymegállapítások alapján, az elkövető konkrét tevékenységének és annak eredménye vizsgálatának hiányában az elkövető büntetőjogi felelőssége nem állapítható meg. Ugyancsak nem kerülhet sor az elkövető bűnösségének megállapítására abban az esetben, ha a törvény szerint büntetni rendelt káros eredmény az elkövetőtől függetlenül más személyek törvénytörő, jogellenes magatartása folytán következett be.

A jogerősen megállapított ítéleti tényállásból kitűnően kétségtelen tény, hogy a terhelt a vádbeli időben Újvidéken mint csendőr szárnyparancsnok teljesített szolgálatot.

Bfv.X.3130/1993/3

Ennek során - a megállapítottak szerint - azonban nem szegte meg az akkor hatályban volt rendelkezéseket, szolgálati szabályokat. Felettesei parancsainak teljesítése során is a reá irányadó rendelkezések szerint járt el.

Ilyen körülmények között nem tekinthető emberek törvénytelen kivégzésében vagy megkínzásában részvételnek, még részesi minőségben sem az a terhelti magatartás, mely szerint a terhelti beosztottak viszonzták az őket ért tüzet és ennek eredményeként a támadást intéző egyes polgári személyek megsebesültek, illetve meghaltak.

Alanyi bűnösség hiányában ugyancsak nem állapítható meg a terhelt büntetőjogi felelőssége azon magatartásáért sem, amely szerint felettesei parancsára az alárendeltségébe tartozó csendőrök közül embereket biztosított az Újvidék és környéki razziákhoz, házkutatásokhoz, igazoltatásokhoz. Azért ugyanis, hogy az ennek során előállított személyek közül egyeseket esetleg mások törvénytelen magatartása, intézkedése következtében kivégeztek, a terhelt büntetőjogilag felelősségre nem vonható.

Hasonlóképp minden konkrétumot nélkülöz a jogerős ítéletben megállapított tényállás a terheltnek és beosztottanak Gödöllőn, Vácott és Monoron tanúsított magatartását, tevékenységét illetően.

Csupán az nyert megállapítást, hogy a terhelt szintén mint csendőr szárnyparancsnok, felettesei utasítására karhatalmat biztosított az üldözöttek összeköltöztetéséhez, a gettó őrzéséhez, illetőleg a váci gettóban összegyűjtött üldözötteknek Monorra kíséréséhez.

Egyetlen adat sem merült fel e körben arra, hogy a terhelt e tevékenysége során a reá vonatkozó rendelkezéseket megszegte volna, beosztottai az üldözöttekkel kegyetlenkedtek volna. Arra sem merült fel egyetlen tény, körülmény sem, hogy tevékenysége során, annak eredményeként az üldözöttek közül valakit kivégeztek vagy megkínzottak.

Bfv.X.3130/1993/3

Ilyen körülmények között, ilyen adatok mellett pedig a fentebb kifejtettekre tekintettel, törvényt sértettek az ügyben eljáró bíróságok akkor, amikor dr. Kovács Jenő V.r. terhelt büntetőjogi felelősségét a terhére rótt emberek törvénytelen kivégzésének és megkínzásának részeseként elkövetett háborús bűntettben megállapították.

Dr. Kovács Jenő V.r. terhelt bűnösségének megállapítására a büntető anyagi jog szabályainak megsértésével került sor.

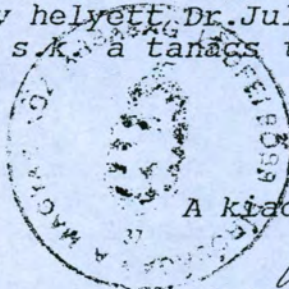
Ezért a Legfelsőbb Bíróság a Budapesti Megyei Bíróság B.III.0343/1953/10. számú, illetve a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága B.IV.001549/1953/14. számú ítéleteit a Be. 291. §-a /1/ bekezdésének a/ pontja alapján a rendelkező részben irtak szerint hatályon kívül helyezte és a Be. 291. §-ának /3/ bekezdése alapján maga hozott a törvénynek megfelelő határozatot.

Dr. Kovács Jenő V.r. terheltet az ellene háborús bűntett miatt emelt vád alól a Be. 214. §-a /3/ bekezdésének a/ pontja alapján - bűncselekmény hiányában - felmentette.

A felülvizsgálati eljárásban felmerült bűnügyi költség viselésére vonatkozó rendelkezés a Be. 291. §-ának /8/ bekezdésén alapul.

B u d a p e s t, 1994. április 18. napján.

Dr. Julis Mihály s.k. a tanács elnöke, Dr. Vereczkei Géza s.k. előadó bíró, Dr. Bakonyi István s.k., az aláírásban akadályozott dr. Berkes György helyett Dr. Julis Mihály s.k. tanácselnök, Dr. Rabóczki Ede s.k. a tanács tagjai

A kiadmány hitelezül:

69910 Kovács
bírószági tisztviselő

Kné /1/

3/42. szám.

B I Z A L T A S I

II-14.

TÖRTÉNETI HIVATAL

É R T E S I T É S. A - 1116

TÖRTÉNETI HIVATAL

A m.kir.osendőrség felügyelője mint illetékes parancsnok a mai napon kelt ugyanezen számu elhatározásával elrendelte, hogy a m.kir.ujvidéki osendőrsztály állományába tartozó I/ dr.vitéz Kovács Jenő II.osendőrfőhadnagy, II/ Kocsis András tiszthelyettes, III/ Halász József törzsőrmeister, IV/ Fehérvári József osendőr, V/ Parkas József osendőr, VI/ Hancsák Antal osendőr, VII/ Darida István II. osendőr, VIII/ Jós Lajos próbaosendőr, IX/ Gálya Lőrinc próbaosendőr, X/ Martiosek Pál próbaosendőr, XI/ Németh László próbaosendőr, a m.kir.osendőrség központi nyomozó parancsnokság állományába tartozó XII/ Juhász István alhadnagy, XIII/ Bárdos János tiszthelyettes, a m.kir.közeledési és híradó osztály állományába tartozó XIV/ Kelemen István őrmester, a m.kir.ujvidéki osendőr nyomozó csoport parancsnoksághoz vezényelt, de a m.kir.székesfehérvári 2. nyomozó alosztály állományába tartozó XV/ Rakó Sándor tiszthelyettes, a m.kir.pécsi 4. osendőr nyomozó alosztály állományába tartozó XVI/ Fehér Sándor I. őrmester, a m.kir.szegedi 5. osendőr nyomozó alosztály állományába tartozó XVII/ Úkrós Vince tiszthelyettes, XVIII/ Dombóvári József őrmester, XIX/ Király Lajos osendőr és végül a m.kir.kassai 8. osendőr nyomozó alosztály állományába tartozó XX/ Herceg Vince osendőr ellen a Btk.279.§-ába ütköző szándékos emberölés büntette és a Btk.95.§-ához képest a Btk.279.§-ába ütköző szándékos emberölés büntettének a Btk.65.§-a szerinti kísérlete miatt tett feljelentés a Kbp.138.§-ának 1.bekapcsolásában értelmében felretétessék, mert fegyverhasználatuk a m.kir.osendőrség számára kiadott szervezeti és szolgálati Utasítás /szu-

49.§-ának 330.pont 1 és 2. alpontjai szerint jogosnak bizonyos és így cselekményük a Kbtk.38.§ 2. pontja értelmében beszám nem lévén, nincs alap a büntetőbírószági üldözésére.

Az illetékes parancsnoki elhatározás

i n d o k a i

a következők:

A m.kir.szegedi v. osendörkerületi parancsnokság által évi január hó 20-án 2/csb.u.-1942.szám alatt felterjesztett szerint fentebb már megnevezettek ellen az a gyanu merült fel Zsablya község környékén, 1942.évi január hó 4-én állt büncselekmény elkövetésével gyanúsított 50-60 fő egyén tesen és külön-külön több isben előttek, kik közül Apity Zsablyai és állítólag Ijón Rajkó sebkógyörgysi lekosok is ismeretlen nevű polgári egyén azonnal meghalt, mielőtt szándékosan megölték, illetőleg megölni megkísérelték. zomban, hogy szándékukat előre megfontolták volna.

A fenti gyanu alapján elrendelt ügyész előzetes megítésük során az alábbi tényállás nyert megállapítást.

Államellenes büncselekmény gyanuja miatt elfogott k kikérdezése alkalmával kijelentette, hogy megtudják mutat Zsablyai járás területén azt a tanyát ahol államellenes büncselekmény gyanuja alatt álló felfegyverzett egyének tartózkodnak említett két egyén állításának helyességéről való meggyőződést Ökrös Vince tiszthelyettes és Herceg Vince osendörbá, Juhász István alhadnagy és Bárdos János tiszthelyettes Zsablyára ment. Juhász alhadnagy és Bárdos tiszthelyettes Zsablyán az őrsön visszamaradt, Ökrös tiszthelyettes és osendör pedig a két fogollyal 1942.évi január hó 3-ától radó hajnalán a foglyok által jelzett helyre indult. Miv tudomásukra jutott, hogy államellenes büncselekmény elkö

gyanusított több felfegyverzett egyénről van szó, így a zsablyai őrsről velük ment még Kocsis András tiszthelyettes, Holász József törzsrámcster, Takács Ferenc, Parkas Gáspár, Janosár Antal, Darida István II. csendőrök, Martiosok Pál, Jók Lajos és Gája Lőrinc probacsendőrök, valamint Baranyi József és Németh Károly községi rendőrök, végül az 51/1. portyázó századtól 13 honvéd.

A két fogoly a Zsablyától kb. 10 km. távolságra lévő Popovjev tanyát mutatta meg, amelyben az államellenes bűncselekmény gyanusija alatt álló felfegyverzett egyének tartózkodnak. A foglyok közölték még azt is, hogy a környéken több elhagyott üres tanya van és így a keresettek azok valamelyikében is tartózkodhatnak.

A helyszíni szemrevételezés után Ökrös tiszthelyettes a vele jött csendőrökből, községi rendőrökből és határvasáraszokból egy rajt alkotott és azt kétfelé osztotta. Az első félraj parancsnoka Ökrös tiszthelyettes, a másik félraj parancsnoka pedig Kocsis András tiszthelyettes volt. Az első félrajnál a puskán kívül csak egy géppisztoly, a másik félrajnál azonkívül még egy golyószóró is volt, amit a határvasáraszok hoztak magukkal.

A két félraj biztosított menetben közeledett a Popovjev tanya felé. Mikor az említett tanyától kb. 1 km. távolságra voltak, akkor a két félraj egymástól elvált azzal, a céllal, hogy a félrajok között még egy-egy tanyát átkutatnak. Elváltás után Ökrös tiszthelyettes a félrajában volt lovas járőrnek, az általa távcsőven észlelt három polgári egyén megközelítését rendelte el. A három polgári egyén ugylátszik észrevette a lovasjárőr közeledését, mert futva, majd ismét lépésben az említett tanya felé tartottak és abban el is tűntek.

Az előre küldött lovasjárőr az egyik Popovjev tanyán átment anélkül, hogy tüzet kapott volna, miért is Ökrös tiszthelyettes elhatározta, hogy a nádas előtti tanya felé fog tartani, amely a

4.

Tiszától kb. 1 km. távolságra van Zsablyától északkeleti irányban Ökrös tiszthelyettes félrajával kb. 100-120 méterre közelített meg a nádas előtti tanyát, amikor onnét tüzet kapott. Erre tárláncba fejlődve, asatártüzet adott le a tanyára. Minthogy újabb tüzet nem kaptak, így a tüzelést beszüntették és előrettek a tanya felé. Ekkor a tanyából oly erős tüzet kaptak, hogy Ökrös tiszthelyettes látva, hogy a tűz lekötésére a félraja elegendő Kocsis tiszthelyettes^{hez} egy lovas asendőt küldött az utasítással, hogy félrajával jöjjen azonnal segítségére. 1 óra múlva érkezett meg Kocsis tiszthelyettes félrajával, idő alatt a tűz nemcsak hogy nem szűnt el, hanem minden eszmével, ha közzülök valaki megmozdult, még erősebb tüzet adott. Ekkor sebesült meg Németh Pál községi rendőr. A segítséghez Kocsis tiszthelyettes a félrajánál levő golyószóró tanyában tartózkodók tüzeit lekötötte és ez alatt mindközeliáltak a tanyához, végre azt meg is rohamozták, azonban senki sem tartózkodott a tanyában. A nyomok szerint a tanyát tartózkodók a közeli nádasba húzódtak vissza.

Az üldözés lebnyomok igencsak ember ott tartózkodását mutatott, ezért Ökrös tiszthelyettes a közelben lévő szivattyú telep asendőrrel Zsablyára telefonáltatott egy erősebb határvidék kiutalásáért. A két félraj - a friss lövés jól látható a tiszta mellett északra haladva - üldözésbe vette a tanyából menekülőket. Üldözés közben eljutottak a holt Tisza medrébe, ahol a tanyában közölték velük, hogy a menekülők kb. 80-85-en vannak és valamennyien felvannak fegyverkezve. Ekkor az üldözők a tanyára mentek, ahonnan délnyugatra kb. 800 méterre egy tanyára majd a mögött nagyobb embercsoportot láttak távolodni. A határozással a tanyaig előrenyomultak, amely Zsablyától Csurogtól pedig 18 km-re volt és abban a tanyáson, a fel

14

valamint egy béres gyereken kívül mást nem találtak. Nővezettek szerint a távolodó tömeg kb. 50-60 fő lehetett, akik valamennyien fel voltak fegyverezve és a tanyától délre elterülő kb. 50 holdas kukoricásba menekültek. Ezek hallatára Ókrös tiszthelyettes szolgálati jegyet küldött Csábrogra, amelyben segítséget kér, addig azonban Kocsis tiszthelyettes nyomon üldözte a menekülteket nehogy nyomuk vesszen.

Ókrös tiszthelyettesnek Zsablyára tett jelentése alapján Juhász alhadnagy intézkedésére a helybeli határvédeleztől szirányi főhadnagy parancsnoksága alatt 10 fő azonnal a helyszínre ment és Juhász alhadnagy intézkedése folytán ugyancsak a helyszínre ment ki Márkos tiszthelyettes is, Páha és Pombóvári őrmesterrel valamint Király csendőrrel és egy pár községi rendőrrel. Pombóvári őrmester és Király csendőr ugyanis ekkor véletlenségből más úgyból kifolyólag tartózkodott a Zsablyai őrsön. Mindkét csoport kb. egyszerre indult el. Csak Juhász alhadnagy indult el valamivel később Kelemen őrmesterrel és a még visszamaradt két, vagy három határvédelezzel. Ugyanis Juhász alhadnagy előbb még kézigránátokat rakatott a gépkocsira és a történetekről jelentést tett Ujvidékre Horvay alezredesnek.

Márkos tiszthelyettes a holt tiszta ága melletti csoportjával a már rajdúra körülkerített Ókrös tiszthelyettes csoportjához csatlakozott, majd mindkét csoport /:Ókrös és Márkos tiszthelyettes csoportja:/ beleolvadt a később odaérkező szirányi főhadnagy csoportjába és így együttesen vették üldözték az állandóan lövöldöző menekülő társaságot, akik a segítség megérkezésének láttára a kukoricásból keletre a Tisza felé tartottak.

Ezalatt Juhász alhadnagy még a Tiszához érkezése előtt egy határvédelezzel találkozott, aki jelentette, szirányi főhadnagy azon parancsát, amely szerint ő már csak bekerítő erőt kér, mivel

6.

az üldöző erő teljesen elegendő. Erre Juhász alhadnagy a köze-
gátórháztól a csurogi őrsre telefonált, hogy osendőrök és hat-
vadászok menjenek ki és tartóztassák fel az akkor még Csurog-
nyába menekülőket. Majd a vele volt határvadászokat otthagyva
Kelemen őrmesterrel visszaindult Zsablyára, hogy az Ujvidékről
jövő erőket az országuton Csurog felé irányítsa. Zsablya előtt
találkozott is Horkay alezredessel, aki egy orvossal és Rakó tisz-
thelyetessel jött. Az orvos tovább ment, Horkay alezredes pedig
tiszthelyetessel azonban átült Juhász alhadnagy gépkocsijába
visszafelé mentek Zsablya felé. Zsablya határátan már az Ujv-
segítségül érkező Kovács főhadnagy jött velük szembe egy gol-
szorós rajjal, akivel azután együtt mentek az országuton Csurog
felé. Csurog előtt néhány km-re mindnyájan letértek az utról
csatárláncba fejlődve, haladtak keletre a Tisza felé. Juhász
alhadnagy Rakó tiszthelyetessel, Kelemen őrmesterrel és egy-
lyén hozzája csatlakozott szolgabíróval ment a Tisza felé
a földeken addig míg Szirányi főhadnagy csoportjának bal sz-
mellé nem ért. Kovács főhadnagy tőlük valamivel délebbre hal-
adó csoportjával szintén a Tisza felé. A Juhász alhadnagy és Ko-
vács főhadnagy parancsnoksága alatt álló csoport csak ez alkalom-
mal egyesült Szirányi-Ókrba és Bárcos csoport után jó
később- üldözés közben becsatlakozott harcra a menekülővel.

Az Ujvidékről távbeszélőn kapott parancs alapján a csu-
rog-őrsről először Kovács János I. tőrzsőrmester és 7 osendőr ha-
tárvidégre előfogaton Zsablya felé. Alig hagyták el azonban Csurogot né-
hány km-re, már egy tanya előtt egy osendőr irányt mutatva közö-
lte velük Kovács főhadnagynak azt a parancsát, hogy az utról letér-
ve elöttek elterülő réten haladjanak keletre a Tisza felé két
csoportban. Kb. 3 km-t haladtak így, amikor osendőrökkel és
egyénekkel azaz Kovács főhadnagy csoportjával találkoztak.
A Juhász alhadnagy jobbszárnyát képezve üldözték azokkal együtt a menekülő

Kovács törzsőrmeester csoportja egy lövést sem adott le, mivel a menekülők a most már félkörbe felfejlődött üldözők balszárnya felé húzódtak. A fenti telefonparancs után újabb parancs érkezett a csurgói őrsre, -de hogy kitől az nem volt megállapítható, mert azt a később elszegényezett Nagy tiszthelyettes vette fel-, hogy az őrs mi-lyen erőt csak tud összeszedni ezzel azonnal menjen ki a rétekre. Nagy Lajos tiszthelyettes őrsparancsnok intézkedése foly-tán a határvédészekből Pékos Sándor szakaszvezető indult el 12 vagy 14 fővel, Nagy Lajos tiszthelyettes pedig -a más szolgálati parancs folytán az őrsön tartózkodó- Rozsahégyi János és Horváth Géza őrmesterekkel, továbbá Gául Gyula probacsendőrrel, két község- rendőrrel, 2 polgárőrrel és két határvédszakkal tartott a szablyai műúton elindulva a rétek felé. Amikor kiértek a rétekre, csatár- lénc alakzatban a műúttól keletre nyomultak előre, úgyhogy Nagy tiszthelyettes csoportja Jukász alhadnagy és Kovács főhadnagy cso- portja közé került és röviden erős harcra keveredett a menekülőkkel.

Az államellenes bűncselekmény elkövetésével gyanúsított e- gyének elfogására Ujvidékről is ki volt rendelve még 20 csendőr, akik Cili alhadnagy parancsnoksága alatt 16 órakor gépkocsival mentek Csurog felé, hogy Kovács főhadnagy csoportjával az érint- kezést felvegyék. Csurog előtt leszálltak a gépkocsiról és elin- dultak a réteken keletre. Mivel azonban dr. vitéz Kovács főhad- nagy csoportja már több órával előbb elindult Ujvidékről, így azt a sötétség beállta előtt utólag nem tudták, ezért újból gépkocsi- ra ülve Csurogra bevonultak anélkül, hogy az államellenes bűncsele- mény elkövetésével gyanúsított egyénekkel harcra bocsátkozva, fegy- vert használtak volna. A Cili alhadnagy csoportjához becsztottak közül azonban Németh László probacsendőr a réten való előhaladás- kor valahogy eltévedt és Kovács főhadnagy csoportjához került, a- kivel aztán együttesen részt vett az üldözésben miközben a fegy- verét is használta.

Hogy az üldözések során gyanúsítottak hányszor lőttek, hogy sértettek kinek a fegyverétől estek el, illetve sebesült meg az megállapítható nem volt. tényként állapítható meg az, hogy gyanúsítottak csak akkor használták a fegyvert, amikor az államellenes bűncselekmény elkövetésével gyanúsítottak egyének fegyverrel megtámadták.

A megállapítások szerint a löfegyverrel támadólag felelősök egyének lövedékeitől két csendőr és négy határvédész a helyszínen, egy csendőr pedig a körletben meghalt, ezenkívül két csendőr határvédész, két községi rendőr megsebesült. Viszont az üldözött egyének közül a gyanúsítottak, illetőleg a határvédészek közül négyen halltak meg, három pedig a gyanúsítottak állapota szerint megsebesültek. Nem zárható ki azonban annak a lehetősége, hogy az alkalommal még többen is meghaltak, de mivel a lövőhaladott idő miatt a terepet már nem tudták tüzetesen felmérni, így utólag már nem volt megállapítható, hogy a későbbi összeszedett elhalt egyének jelen eset alkalmával, vagy pedig másnap kezdődött honvédségi támadás alkalmával estek-e el. Az iratok közt elfekvő bírósági hullavizsgálati és eltemetési jegyzőkönyv szerint:

Liljin Rájkó saskógyörgyei lakost két áthatoló lövés érte, melynek egyike a mellüregre, a másik pedig a hátát érte, ezenkívül a most nevezett elhalt még a bal csípő felszínen izomsérülést is szenvedett.

Apity György zsablyai kocszmárost, egy áthatoló sértés érte, mely a ballapocka alatt hatolt a testbe és azt az áll bal oldalán hagyta el.

TÖRTÉNETI HIVATAL

Az egyik ismeretlen polgári egyént egy a mellüregen érte a lövés, mely a bal csípő felszínen izomsérülést is szenvedett.

A másik ismeretlen polgári egyént pedig egy a bal csípő áthatoló sérülés érte, mely a bal csípőn hátul /;oldalt; a testbe és azt a bal lágyékhajlatban hagyta el.

A most felsorolt éthatoló sérülések mind halálosak voltak és az elhaltek semmiféle korai szakaszerű segítséggel sem lettek volna megmenthetők.

Mivel a sebesültek ismeretlenek, így azok sérülése nem volt megállapítható.

Gyanúsítottak a lőfegyver használatot beismerik és annak körülményeit a tényállásban foglaltakkal mindenben egyezően adták elő.

Ugyazintén a tényállással teljesen egyezően tették meg vallomásaikat a kihallgatott honvédegyének is.

A megállapított tényállásból tehát kitűnik, hogy gyanúsítottakat lőfegyverrel megtámadták és mint hogy így a támadás folytatásának a megakadályozására és életük megvédelmezésére más mód min a fegyverhasználat nem volt, gyanúsítottak a fegyvert a szut. 330. pont 1. és 2. alpontja értelmében kötelességszerűen, tehát jogosan használták. Ezért cselekményük a Kbtk.38.§ 2.pontja értelmében beszámítható nem lévén ellenük büntetőbíróági üldözésre alap és így a feljelentés a rendelkező rész értelmében félreteendő volt.

A megállapítások szerint a honvéd egyének is használtak fegyvert. Mint hogy azonban ennek elbírálására, hogy szírányi péla honv. főhadnagy és társai a fegyvert jogosan, illetőleg kötelességszerűen használták-e a m.kir.szegedi V. honvéd hadtestparancsnok hivott, így a kérdéses cselekmény elbírálása végett az iratokat a 39.§-a alapján a m.kir.szegedi V. honvéd hadtestparancsnokhoz, mint illetékes parancsnokhoz való áttétolo indokolt és szükséges.

Tekintettel arra, hogy sértettek illetőleg hozzátartozóik ismeretlenek, így az értesítés kikézésítható nem volt.

Ezen értesítés egy-egy példánya megküldetik:

- 1/ A m.kir.szegedi V. osendérkerületi parancsnokságnak I-XI.

10.

és XVII-XIX. r.gyanusítottak teljertartalmu értesítése végett,

2/ a m.kir.csendőrség központi nyomozó parancsnokságának

XII, XIII. és XIV.r.gyanusítottak teljertartalmu értesítése végett,

3/ a m.kir.székesfehérvári II.csendőrkerületi parancsnoknak a XV.r.gyanusított teljertartalmu értesítése végett,

4/ a m.kir.pócsi IV.csendőrkerületi parancsnokságának a r.gyanusított teljertartalmu értesítése végett,

5/ a m.kir.kassai VIII. csendőrkerületi parancsnokságának XI.r.gyanusított teljertartalmu értesítése végett,

6/ a m.kir.szegedi V.honvód hadtest parancsnok ügyvezető naplózott iratoknak visszakerülőleg való csatolása mellett a K. 139.§-a alapján szirányi pálc heny.főhadnagy és társai ellenjárás lefolytatása végett.

7/ Két példányt a m.kir.honvédelmi miniszter urnak / példányt a belügyminiszter urnak: / felterjesztem.

Budapest, 1942. évi november hó 30. a n.

pálczy hb.ezredes s.k

A másolat hitelél:

Budapest, 1942. évi november hó 30. a n.

Shinkayhanyhany
hadbíró őrnagy.

B.III.0843/1953-10.sz.

A N é p k ö z t á r s a s á g N e v é b e n !

A budapesti megyei bíróság Budapesten 1953. évi november hó 20. napján megtartott zárt tárgyaláson meghozta a következő

i t é l e t e t :

A fogvalevő:

I.r. Renkey Albert - aki 1897. szeptember 5-én Pozsonyban született, szegedi /Délibáb u.7./ lakos, volt ht.ezredes, magyar állampolgár, nős, 4 gyermeke van, ebből egy ellátatlan, egy családi ház, 12 hold szántó és 3 hold szőlő vagyona van, előző neve /Renk/, apja: Renk Ferenc, anyja: Vildsütz Teréz, büntetlen -

II.r. Rósa Béla - aki 1898. január 28-án Nagybecskerekén született, volt újvidéki lakos, volt ht.ezredes, magyar állampolgár, nőtlen, vagyontalan, apja: Béla, anyja: Rózsa Emilia, büntetlen -

III.r. Dr. Kaoskóvics Balázs - aki 1915. július 30-án Balassagyarmaton született, volt osendőrszázados, magyar állampolgár, nódrádmarecali lakos, nőtlen, vagyontalan, apja: Andor, anyja: Csorba Gabriella, büntetlen -

IV.r. Budur Károly - aki 1914. május 12-én Hód-egyházán született, volt galántai lakos, volt osendőrszázados, magyar állampolgár, nőtlen, vagyontalan, apja: n. János, anyja: Schwarzer Anna, büntetlen -

V.r. Kovács Jenő - aki 1911. május 25-én Abaszéplakon született, ~~gabriel~~ lakos, volt osendőrszázados, magyar állampolgár, nős, egy ellátatlan gyermeke van, vagyontalan, apja: n. József, anyja: Tamási Amália, büntetlen -

VI.r. Dr. Tóth Zoltán - aki 1913. augusztus 10-én Csobádon született, abaujszántói /Fő u.18./ lakos, volt rendőrfőhadnagy, magyar állampolgár, nős, egy ellátatlan gyermeke van, vagyontalan, apja: József, anyja: Jenei Zsuzsanna, büntetlen - vádlottak

b ü n ö s ö k

emberek törvénytelen kivégzésének és megkínzásának részese-ként elkövetett háborús bűntettben.

A megyei bíróság ezért:

I.r. Renkey Albert vádlottat 13 /tizenhárom/ évi,

- II.r. Rósa Béla vádlottat 12 /tizenkettő/ évi,
- III.r. Dr. Kacsóvics Balázs vádlottat 15 /tizenöt/ évi,
- IV.r. Budur Károly vádlottat 15 /tizenöt/ évi,
- V.r. Kovács Jenő vádlottat 10 /tíz/ évi,
- VI.r. Dr. Tóth Zoltán vádlottat 7 /hét/ évi börtönre és

valamennyi vádlottat teljes vagyonekhozárásra ítéli és a közügyektől valamennyi vádlottat 10 /tíz/ évre eltiltja.

A szabadság vesztésbüntetésbe Renkey Albert vádlott által 1950. évi december hó 14. napjától, Rósa Béla vádlott által 1950. évi december hó 3. napjától, Dr. Kacsóvics Balázs vádlott által 1950. évi december hó 7. napjától, Budur Károly vádlott által 1950. évi december hó 2. napjától, Kovács Jenő vádlott által 1950. évi december hó 6. napjától, Dr. Tóth Zoltán vádlott által 1950. évi december hó 15. napjától a mai napig rendőrhatalom alatt, illetve előzetes letartóztatásban töltött időt teljesen beszámítja.

Rútelesek vádlottak a bűnelkövetés költségeit megtéríteni.

I n d o k o l á s :

A.

A megyei bíróság a tárgyalás adatai alapján a következő tényleti állapította meg:

I.

Renkey Albert vádlott apja fűszerkereskedő volt. Vádlottat a hadapródiskola elvégzése után zászlóssá nevezték ki és résztvevett az első világháborúban is. 1927-ben a H.M./A, osztályán háromhetes kémelhárító tanfolyamot végzett, majd 1931-ben a Cofa B./ alosztályhoz került hirszerző tisztnek. 1936-tól 1940. decemberéig a szegedi 5. hadtest 2. osztályán teljesített szolgálatot a román arcvonal vezetőjeként. 1940. decemberében az 5. hadtest Vkf/2. osztályának a vezetője lett, ezredesi rendfokozatban, majd 1944. novemberében a 9. hadtest 1/b. osztályának lett a vezetője és a hadtesttel együtt 1945. májusában Alsóausztriában fogságba esett.

Vádlott a románia felé irányuló hirszerzésben olyan eredményesen dolgozott, hogy a többi vonalhoz képest, ő volt a legjobb. A Délvidék katonai megszállása után vádlott irányítása alá tartoztak az újvidéki, szabadkai, zombori és zentai Vkf/2. kirendeltségek. Még a délvidék megszállása előtt két német tisztnek segítséget nyújtott a délvidék megszállásának előkészítésében. Ugyancsak a délvidéki megszállás előtt a szegedi szerb görögkeleti egyház vezetőjét kámkedés gyanúja miatt őrizetbe vette, majd

B. III. 0343/1953-10. sz.

emnek elődjét is kihallgatta 1943-ban Belgrádban. Vád-
lott irányítása alatt 1943. tavaszán a zombori kirendelt
ség egy katonai szervezkedéssel párosult kémkedési ügy-
ben kb. 40 személyt vett őrizetbe, akiket azután el is
ítéltek.

Rósa Béla vádlott apja fűszerkereskedő volt. Vádlott a
hadapródiskola elvégzése után különböző helyeken tel-
jesített katonai szolgálatot, majd 1936. októberében az
5. hadtest parancsnokságra került segédtsisztnek s ebben
a beosztásban 1942. júniusig szolgált. Így a vádbeli
időben az 5. hadtest parancsnokának Feketealmi Czeidner
altábornagynak volt a segédtsisztje őrnagyi rangban. Vád-
lott mint személyi segédtsiszt Feketealmi mindenhová
elkísérte.

Dr. Kaoskovics Balázs vádlott apja törvényszéki bíró volt.
Vádlott elvégezte a jogot, majd önként bevonult katonai
szolgálatra. Ezt követően a csendőrséghez kérte a felvé-
telét, ahová fel is vették és hadnaggyá avatták. 1941-
ben a makói csendőriskolára került oktatótszistnek főhad-
nagyi rangban.

Budur Károly vádlott apja állami tanító volt. Vádlott
1933-ban önként bevonult katonai szolgálatra, majd el-
végezte a jogot, azután a csendőrséghez kérte a felvéte-
lét, ahol a tanfolyam elvégzése után csendőrhadnagy lett,
majd 1940. októberében a makói csendőriskolára helyez-
ték oktatótszistnek.

Kovács Jenő vádlott apja gazdasági ispán volt, szüleit
korán elvesztette és így nagyszülei nevelték. Iskolái
elvégzése és a tényleges katonai szolgálat letöltése
után tisztviselőként dolgozott. 1937-ben önként jelent-
kezett a csendőrséghez, ahol a tanfolyam elvégzése után
különböző helyeken teljesített szolgálatot mint csendőr
szárnyparancsnok, így többek között Ersekujváron, Makón,
Újvidéken és Gúdullón.

Dr. Tóth Zoltán vádlott apja községi tanító volt. Vádlott
elvégezte a jogot és biztosítóintézeti üzletszerző lett.
1939-ben a rendőrséghez kérte felvételét és 1940. január

jában mint rendőrfogalmazó gyakornok különböző helyeken teljesített szolgálatot, majd 1941. novemberében az újvidéki rendőrkapitányságra helyezték, ahol a vábéli fűtőben is szolgálatot teljesített.

II.

A Délvidék megszállása után 1941-ben a megszállott részekben megindult az imperialista célok megvalósítását akadályozó partizán tevékenység. A katonai és polgári szervek ezeket a megmozdulásokat erősen felnagyítva jelentették a kormánzatnak, hogy a maguk jelentőségét emeljék. Így azután a fasiszta belügyi kormányzat, amelynek élén Kerestés Fischer állott, nagyszabású "tisztogatási akciót" határozott el a délvidéken. Polgári vonalon ehhez megfelelő karhatalom nem állott rendelkezésre, s ezért a honvédelmi miniszterrel Bartha Károllyal és Szombathelyi Ferenc a honvédség vezérkari főnökével érintkezésbe lépett megfelelő karhatalmi erők rendelkezésre bocsátása céljából. Ennek eredményeként elhatározták, hogy a katonaságot is rendelkezésre bocsájtják. A "tisztogatási akció" gyakorlati megvalósítását Szombathelyi Ferenc a területileg illetékes 5. hadtest parancsnokát Feketealmi Czeidner Ferenc altábornagyot bízta meg. Feketealmi ezután megtette a szükséges intézkedéseket, bevonta a csendőrerőket is és 1942. január elején megkezdődött a "tisztogatási akció", mégpedig először Zsalya és Caurog községek körzetében.

A "tisztogatási akciót" úgy tüntették fel, mintha nagyobb arányú hadműveletről lenne szó és hogy sok partizán Újvidékre szivárgott át. Az újvidéki főispán Fernbach Péter is kérte a belügyminisztert, hogy Újvidékre is terjesszék ki a "tisztogatási akciót". Ezt követően Szombathelyi utasította Feketealmi, hogy Újvidékre is terjessze ki a tisztogatást. Feketealmi kb. 1942. január 15-én vezérkari főnökével Litomerjaky alezredessel Rósa Béla őrnagy személyi segédtséjével autón Szenttamásra ment, ahol elvben megbeszéltek magasabb parancsnokokkal az újvidéki razziát. Az értekezleten ott volt a 13., 14. és 15. hadosztály parancsnoka, valamint a 15. vezérezredés parancsnoka Grassi József ezredes is, aki Újvidék állomásparancsnoka lett ebben az időben, valamint jelen volt az újvidéki rendőrkapitány és a főispán. A parancsnokság a szállóházban székelt és Feketealmi Rósa Bélát és egy őrnagyot azzal bízott meg, hogy álljanak őrséget és addig senkit ne engedjenek be a kapun, amíg az értekezlet tart. A razzia irányításával Grassi József mint Újvidék állomásparancsnoka lett megbízva.

E tisztogatás 1942. január 21., 22. és 23. napjaira volt kitűzve. E célból Újvidéken és környékén erős karhatalmi egységeket vontak össze. A razzián résztvettek az 5. hadtest egységei, a 16-os csendőriskola, az újvidéki rendőrség, a makói és szekszárdi csendőriskola, valamint az újvidéki folyamőrség és a 16. határőrség zászlóalj.

1949. január 20-ára virradó éjjel Renkey Albert parancsot kapott, hogy reggel legyen a szegedi rókosai pályaudvaron és úgy készüljön, hogy 2-3 napig távol kell lennie, mert Ujvidékre mennek. Vádolt érdeklődött, hogy vigyázzon-e magával "K" egvéneket, mire azt a választ kapta, ha akar akkor vigyen. Renkey ezután parancsot adott, hogy Szekeres valamint Szili tőrzsörmeesterek és beosztott al-tisztja Szakács tőrzsörmester gépkocsin induljanak utnak Ujvidékre. 1942. január 20-án reggel azután külön vonaton Ujvidékre indultak Feketealmi, Litomerjaky vezérkari főnök, Rósa Béla segédtszt, Renkey Albert mint a hadosztály Vki/2. osztályának vezetője. A vonaton a vezérkari főnök közölte Renkeyvel, hogy Ujvidéken 2-3 napos razzia lesz, mert az a feltevés, hogy a szablyakörnyéki partizánok Ujvidékre szivárogtak és amennyiben a partizánokat elfogják, azokat hadbíróság elé állítják. Feketealmi az uton egy csomagot bízott Rósa Bélára, hogy vigyázzon rá és közölte vele, hogy a csomagban plakátok vannak, amit Ujvidéken kiragasztanak, melyben tudatják a lakossággal a razziát. Ujvidékre kb. délután 3 órakor érkeztek meg. Ekkor jelentkezett Grassi mint állomásparancsnok, aki a razzia irányításával volt megbízva. Renkeyt a pályaudvaron Kun Bertalan alezredes a Vki/2. osztályának uvidéki kirendeltsége vezetője várta. Renkey elment a kirendeltség helyiségébe és utközben őt Kun tájékoztatta a helyzetről és arról, hogy az igazoltatások a Levente-otthonban lesznek és hogy az igazoltató bizottságban 10 polgári személy is részt fog venni. A kirendeltség tagjaival Renkey közölte, hogy tartózkodjanak a helyiségben, 6 pedig a Levente-otthonban fog tartózkodni.

1942. január 21-ére virradó éjjel a plakátokat kiragasztották, és még ez este Feketealmi, Rósa Béla vádolt kíséretében megsemmisítette a razziában résztvevő csapatokat, amelyeknek egyrésze az Ujvidéket környező falvakban volt elhelyezve.

A várost kordonnal vették körül, és senki a városba se ki, se be nem mehetett. A város három részre volt osztva, és a razzia sugárszerűen a város központja felé haladt, mindig szűkülő körben. A razziázást járőrök végezték, mégpedig vegyes járőrök, amely két oszondórból állott, két honvédegyén volt beosztva és rendszerint még egy helyismerettel rendelkező rendőr. Az egyes szakaszparancsnokok 12-15 járőrből álló csoportot kaptak. Háromféle járőr volt voltak a kutató járőrök, akik az igazoltatást és az őrizetbevételt végezték, majd a kísérő járőrök, akik az őrizetbevett személyeket átvették és a gyűjtő járőrök, akik a kísérő járőrtől vették át a "szegénynek talált" személyeket, akiket azután csoportba gyűjtve a Levente-otthonba kísérték.

A razziát megelőző napon a oszondórtisztek részére az el-

igazítást Gál osendőr-nagy tartotta, míg a rendőrség részére Tarján rendőrfelügyelő.

Január 21-én reggel 7 órakor kezdetét vette a razzia. Kenkey vádlott a három napos razzia alatt a Levante-otthon előcsarnokában tartózkodott. Az igazoltatásra az embereket a Levante-otthon színházi termébe kísérték, még mindig először a vasutállomásról érkező utasokat hozták el. Az első napon a razziázás során csak elvételre fordult elő razziázás, és a Levante-otthonba kísért egyének közül kb. 15-20 főt még aznap éjjel kivégeztek a Dunaparton. Január 21-én az esti tisztai eligazításon Grassi előgedetlenségének adott kifejezést és faszesebb végrehajtást követelt.

A második napon a város második harmadára került a sor. Ezen a napon már több fegyverhasználat volt, és a nap folyamán Feketealmi az utcán találkozott Zöldi Márton osendőrhadnaggal, aki kijelentette, hogy hullákat akar látni.

Dr. Tóth Zoltán alá tartozó járőrök rendőrből és honvédek egyénenként állottak, osendőrök nem voltak hozzá beosztva. A második napon Tóth Zoltán vádlott egy nőt véletlenül örlésbe, akinek engedély nélküli rádióadó készüléke volt. Vádlott feladata a kamandin-gyár felé eső oldal razziázása volt.

A második nap eredményével nem vált megelégedve sem Feketealmi, sem Grassi. Grassi akkor azt ajánlotta Feketealminak, hogy rendezzenek má partizáni csatát, hogy ezáltal a razziázók vérszenjét fokozzák. Grassi kijelentette, hogy "a sok piszoknak ami itt van, a Dunán le kell usznia". Zöldi után Grassi ötletének megfelelően január 21-ére virradó éjjel a Béni palota mellett levő útes telken két elfogott civilt agyonlővetett, a hullák zsebeiben kést, gránátokat és szarb lőszert tettek és szarb fegyvereket helyeztek melléjük.

Másnap azután január 23-án reggel Zöldi három sértetlen osendőr fejét bekötöztette mintha azok a harc közben sebesültek volna meg, és a három osendőr így bekötözve vett részt a razzián. A razziázó legénységnek Grassi parancsára rumos teát és palinkát adtak, hogy ezzel fokozzák az atrocitásokat. A harmadik nappal azután meg is lett a Feketealmi és Grassi által kívánt "eredménye". A razziázás során értetlen embereket, sőt egy éves gyermekeket is agyonlőttek, az igazoltatásra kísért emberek nagyrészt nem is kísérték a Levante-otthonba, hanem kikísérték a Dunaparra, ahol agyonlőtték őket és a Duna jege alá csúgtatták. A Levante-otthonból elengedett személyeket is újból elfogták és a Dunaparton kivégezték, úgy hogy az áldozatok száma meghaladta a kettőezretet. Ezen a napon délelőtt 11 órakor délután 3 óráig állandó puskaropogás hallatszott a Dunapart felől, amit a razziában résztvevő tisztok és beosztottak is jól hallottak. A raz-

ziát azonban mégis csak délután 3 órakor hagyták abba, amikor már mindennéven tiltakozások futottak be Fekete-halmihoz és Grassihoz, akik azután a további "tisztoga-tást" leállították, így egy 600 főből álló polgári oso-portot visszakisértek a Dunaparttól, akik már a kivégzés előtt állottak.

A razzia harmadik napján a tömeges kivégzések nemcsak a Dunaparton, a strandon történtek, hanem összesen hat he-lyen, így többek között a vasutaspályán és a Bárdosi ut-cában is.

A harmadik napi razzián Kacs Kovics vádlott járőrei lega-lább három személyt vettek őrizetbe, akiket bekísértek a Levente-otthonba. Budur vádlott járőr-csoportja pedig legalább hat személyt vett őrizetbe, akiket szintén a Levente-otthonba kísérték.

Fekete-halmi a három napos razzia alatt minden nap ellen-őrizte a helyzetet, és az ilyen szemlék alkalmával Rósa Béla vádlott is vele volt. A harmadik napon is, mikor 11 óra körül jelentés érkezett, hogy lövések hallatsza-nak, Fekete-halmi elindult a helyszínre és Rósa Béla vád-lott is vele ment. Megérkeztek a gyalogsági laktanyához, ahol kb. 20 polgári személy holtteste feküdt. Mind férfi-ak voltak, és jelentették Fekete-halminak, hogy mikor ezen személyeket kísérték, valaki kezigránátot akart dobni, mire az egész csoportot agyonlőtték. Ezután Fekete-halmi és Rósa tovább mentek, a ekkor kb. 300 méterre 50-60 holt-testet találtak, akik között női holttest is volt. Ekkor Fekete-halmi felkereste Grassit, egymással beszéltek, majd Rósa Bélával Fekete-halmi újra kiment az utcára.

Az újvidéki atrocitások híre a becsületes emberekben az egész országban mély megdöbbenést váltott ki, a parlamen-ten is történt interpelláció ezzel kapcsolatban. Horthy azonban pertörvényt rendelt el. Az újvidéki eseményeknek azonban külföldön is hatalmas visszhangja támadt, s ezért 1943-ban Horthy a pertörvényt visszavonta, és megindult az eljárás. Az eljárás a honvéd vezérkar különbirósága előtt folyt és 1944. januárjában kerületi ítélethezatalra sor, ami-kor is többek között Kacs Kovics Balázs vádlottat 10 évre, Budur Károly vádlottat pedig 12 évre ítélték el. A főbűn-ösök azonban Fekete-halmi, Grassi, Zöldi és Deák Németer-országba szöktek. A német megszállás után az elítélt vádlot-takat is szabadlábra engedték és rehabilitálták őket.

Kovács Jenő vádlott 1941. áprilisától Újvidékre került mint szárnyparancsnok és Újvidék környékén 16 csendőrora

184
tartozott parancsnoksága alá. Ez alatt az idő alatt több esetben történt összeköltözés a csendőrség és a polgári lakosság között. Így 1941. októberében Boldogasszonyfán a községi bíró jelentette, a zsablyai őrsnek, hogy két idegen személy egyik községi lakosnak elvette a kerékpárját. A zsablyai csendőrőrsparancsnok csendőrökkel és rendőrökkel elzáratta az utakat, amikor a rendőrök a bicikli-tulvajokat igazolásra szólították fel, ezek pisztolylövésrel két rendőrt megsebesítettek. Az egyik rendőr megsebesítette az egyik polgári egyént. Az eset kivizsgálására Kovács Jenő vádlottat küldték ki.

1942. január 4-én Bátori alezredes utasítást adott vádlottnak, hogy Csurog és Zsablya községi térségre menjen ki két rendőrrel, ahol a csendőrök, rendőrök és a civilek között harc folyik. Vádlott a két csendőrrel Zsablyára ment a gépkocsival, ahol értesült, hogy két csendőr és egy községi rendőr megsebesült. Ekkor vádlott Csurog felé ment a csendőreivel. A nádasokból tüzet kaptak, vádlott és társai tüzeltek a nádasba, a telep átfésülése után egy halottat és egy sebesültet találtak.

Január 5-én a délre fekvő nádas átfésülése volt a feladata. Vádlott 12 emberrel elindult a feladat végrehajtására, amikor 2 kilométer távolsághól lövöldözést hallottak. A lövöldözésben az ujvidéki zászlóalj vett részt, akik közül a civilek egy katonát agyonlőttek és megtorlásként egy civil személyt agyonlőttek. Vádlott ezután visszatért Ujvidékre, és a további akcióban részt nem vett, a szárnyparancsnokság hoz tartozó csendőrök azonban résztvettek az akcióban.

1942. január 4-én az 5. hadtest értesült arról, hogy Csurogon szabálytalanságok történtek. Ekkor Feketealmi gépkocsin a vezérkar főnökével Litomerjegyvel és Rósa Bélával Zsablyára ment. Ekkor Deák ezredes mint a 9. ezred parancsnoka jelentkezett és jelentette a támadást és 18 csendőr holttestet mutatott, akiket állítólag szerb partizánok lőttek agyon. Feketealmi és Rósa ezután Titelre mentek, ahol Róty csendőrőrnagy jelentkezett és elmondta, hogy az ő feladata felgöngyölíteni az akciót. A következő napon Feketealmi Ujvidéken a szerb püspökkel beszélt és arra kérte, hogy adjon ki olyan tartalmú pásztorlevelet, hogy a szerb lakosság ne folytasson akciót a magyarok ellen.

Kovács Jenő vádlott az ujvidéki razziázásban nem vett részt, majd pedig 1942. májusában Gödöllőn lett szárnyparancsnok. Vádlott mint szárnyparancsnok 1944. májusában karhatalmat adott az üldözöttek összeköltöztetéséhez és csendőrei őrizték a gödöllői gettót. A váci gettóban összegyűjtött üldözötteket vádlott vagonokban Menorra kísérte, ahol átadta őket az SS. parancsnokságnak.

Budur Károly vádlott 1938. október 6-án önként jelentkezett különleges szolgálatra, amikor is átdozták őket társaival együtt a cseh határon és Lengyelországba mentek. Majd hazatértük után az Ecséri Csapó roham századba kapott beosztást.

Ugyész a vádat a vádirat szerint tartotta fenn.

Vádlottak valamennyien tagadták bűnösségüket. Védekezésüket illetően utal a megyei bíróság a jegyzőkönyv tartalmára.

A megyei bíróság vádlottak védekezését nem fogadta el. Vádlottak a tényeket beismerték. A kihallgatott tanúk vallomása és az ismertetett iratok alapján feltárultak azok a bűrzalmak, amelyeket Feketealmi és társai a Délvidék tisztogatása címen elkövettek. Vádlottak annak a gépezetnek, amelyet mozgásba hoztak a délvidéki atrocitások elkövetése céljából, alkotórészei csavarjai voltak. Az nem volt megállapítható ugyan a vádlottak terhére, hogy tettesként közvetlenül résztvettek volna emberek törvénytelen kivégzésében, de a beosztásuk, szerepük olyan volt, hogy részesek lettek emberek törvénytelen kivégzésének. Nem kétséges, hogy a szabály, esztergomi, újvidéki és általában a délvidéki úgynevezett tisztogatási akciók során több ezer ember törvénytelen kivégzés áldozata lett. Renkey Albert mint az 5. hadtest Vkf/2. osztályának vezetője a három napos újvidéki razzián Újvidéken tartózkodott mégpedig a Levente-otthonban, amelynek színháztermében folytak az igazolások. Már megfelelő értesülése volt mint ilyen magas beosztású személynek, hogy az eddigi tisztogatások során milyen atrocitások fordultak elő. Vádlottat nem hiába rendelték Újvidékre, neki készenlétbe kellett lenni mint a Vkf/2. osztály vezetője, azonban kihallgatást végezni nem kellett, mert az áldozatokat minden eljárás nélkül kivégezték.

Rósa Béla mint Feketealmi segéd tisztje, állandóan a hadtestparancsnokkal járt, tudomása volt az eseményekről, maga is látta az utcán a kivégzett embereket, és ehhez semmi szava nem volt. Az ő jelenléte mint Renkeyé is bátorítólag hatott az atrocitást elkövetőkre, akik náluk alacsonyabb rangban voltak.

Dr. Kacs Kovács Balázs és Budur Károly mint a járőrök ellenőrző parancsnokai tevékenyen résztvettek az újvidéki razziában és az elfogott személyeket átadták a gyűjtőosztagoknak, akik azokat a Levente-otthonba kísérték, vagy esetleg már az utcán kivégezték őket.

83
Kovács Jenő vádlott a szabványai és csurogi akciókban részt vett, ezenfelül pedig Gödöllőn mint szárnyprancsnok vezette az üldözötték összegyűjtését, majd pedig a váci gettóban összegyűjtött üldözöttket Monorra kísérte az SS-parancshokságra.

Dr. Tóth Zoltán vádlott a rendőrség részéről vett részt a razziában, egy nőt be is kísértetett, akit ugyan nem végeztek el, de jelenlétével és a razzia ráeső részének az elvégzésével hozzájárult ahhoz, hogy az atrocitások megtörténhettek, maga is hallotta a fegyverropogást és mint rendőrtisztnek kötelessége lett volna a bűncselekmények felfedése és megakadályozása, mitsem tett.

D.

A fenti tényállás alapján a megyei bíróság vádlottak bűnösségét a BHÖ.82 pont e/ alpontjában felvett bűntettben megállapította.

A büntetés kiszabásánál a megyei bíróság súlyosító körülményként értékelte valamennyi vádlottal szemben a folytatlagosságot, enyhítőként értékelte valamennyi vádlottal szemben a bűncselekmény elkövetése óta eltelt hosszabb időt, a bűnvádi eljárás elhúzódását. Renkey Albert vádlottnál még, hogy gyermekei közül egy ellátatlan, ugyancsak Kovács Jenő és dr. Tóth Zoltán vádlottaknál egy ellátatlan gyermek s családos állapotukat, valamint dr. Tóth Zoltán vádlottnál még kisebb tevékenységét. Mindezekre figyelemmel a megyei bíróság dr. Tóth Zoltán vádlottal szemben az enyhítő szakasz alkalmazásának feltételeit fennferogni látta.

E.

A büntetés kiszabása az alábbi törvényhelyeken alapszik:

BHÖ.83 pont c/ alpont, Btá.38. és 39.§-ek, dr. Tóth Zoltán vádlottnál még Btá.51.§.

F.

A megyei bíróság a további bizonyítás iránti indítványokat azért utasította el, mert a tényállást a tárgyalás eddigi adatai alapján teljesen tisztázottnak látta és így a további bizonyítás elrendelése csak a bűnvádi eljárás elhúzódását eredményezte volna.

Budapest, 1953. évi november hó 20. napján.

Jónás Béla
/Dr. Jónás Béla/
tanácselnök

Borsányi Gyula
/Dr. Borsányi Gyula/
szakbíró

/Jónás Gyula/

/Vermes Gyula/
ül. nőkök.

Néninger József/

Jónás Béla
/Jónás Béla/

Az ítélet II. r. Rósa Béla, III. r. Kaczkovics Balázs, IV. r. Budur Károly, V. r. Kovács Jenő, VI. r. Tóth Zoltán vádlottal szemben jogerős és végrehajtható.
Budapest, 1954. március 15.

Jónás Béla
tanácsvezető

LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG
BÜNTETŐBÍRÓSÁGI FŐOSZTÁLY
VEZETŐJE

Hiv.szám: Bfv.3130/1993/2.
Melléklet:7.3878/1974. számú iratok
(benne B.III.0343/1953.
számú iratok)

BF.684/1994.

LEGFELSŐBB BÍRÓSÁG

B u d a p e s t

A háborús bűntett miatt Renkey Albert és társai ellen folyamatban volt bűnügyben az iratokat a Be. 288. §-ának (3) bekezdése alapján a következő ügyészi nyilatkozattal küldöm vissza:

Dr. Kovács Jenő - akit a Budapesti Megyei Bíróság B.III.043/1953/10. számú, illetőleg a Legfelsőbb Bíróság B.IV.001549/1953/14. számú ítéletével az Nbr. 11. §-ának 5. pontjába ütköző háborús bűntett miatt 10 évi börtönre, teljes vagyonelkobzásra és 10 évi közügyektől eltiltásra ítélt - felülvizsgálati kérelmét alaposnak tartom és támogatom.

A terhelt az ítéletben leírt magatartásával álláspontom szerint bűncselekményt nem követett el.

Mint újvidéki csendőr-szárnyparancsnok felettesei utasítására 1941. októberében vizsgálta ki azt az ügyet, amelyben két rendőrt a helyi lakosok megsebesítettek. Ugyancsak parancsra vett részt csendőreivel 1942. január 4-én Csurog és Zsablya térségében a nádas átfésülésében, amikor onnan rájuk lőttek, amelyet ők viszonzottak.

Mind a két esetben szabályszerűen járt el kifogásolható magatartást nem tanúsított. A kapott parancsokat teljesítette akkor is, mindön mint csendőr-szárnyparancsok felsőbb rendelkezésre 1944. májusában karhatalmat adott az üldözöttek összeköltöztetéséhez és a gödöllői gettó őrzéséhez, illetőleg a váci gettóban összegyűjtötteket Monorra kísértette.

Az 1942. január 21., 22. és 23-iki újvidéki véres eseményekben nem vett részt.

Dr. Kovács Jenő tehát hatáskörét nem lépte túl, az előírások szerint járt el.

Ezekre tekintettel bűnösségének megállapítása és elítélése a büntető anyagi jogszabályok megsértésével történt (Be. 284.§ (1) bek. a/ pont) és így fennállanak a felülvizsgálati eljárás törvényi előfeltételei és a Be. 291. §-ának (1) bekezdése alapján a jogerős ítélet hatályon kívül helyezése és dr. Kovács Jenő terhelt felmentése indokolt, mert nem követett el bűncselekményt (Be. 291. §-ának (3) bek.).

Budapest, 1994. március 9.

A kiadmány hiteleül

Dr. Gál Attila s.k.
főosztályvezető ügyész

Jabocsi
irodavezető